

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

นับเป็นเวลากว่าครึ่งศตวรรษที่ประเทศไทยได้พยายามพัฒนาประเทศโดยกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอย่างต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบันที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเสรีนิยมโลกาภิวัตน์ ตามลัทธิทันสมัยนิยม (ศรีสุวรรณ ควรขจร "108 วิถีทัศน์" กรุงเทพธุรกิจ หน้า 20-20 ธันวาคม 2548) ที่ตัดสิ้นความเจริญด้วยวัตถุหรือเงินตราเป็นสำคัญ การพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อนำชาติไปสู่ความ "ทันสมัย" นั่นคือ การมุ่งพัฒนาให้ประชาชนหลุดพ้นจากความยากจนที่วัดด้วยระดับจีดีพี หรือรายได้ประชาชาติ ที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานที่โลกยอมรับกัน ดังนั้นไทยจะต้องลดทอนความยากจนของประชาชน เพื่อความเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจในอาเซียนและในภูมิภาคแม่น้ำโขง

จากหลักฐานอย่างเป็นทางการเศรษฐกิจไทยขยายตัวอย่างค่อนข้างต่อเนื่องและรวดเร็วตลอดครึ่งศตวรรษมานี้ จนรายได้เฉลี่ยต่อหัวคนไทยในขณะนี้สูงกว่าคนในภูมิภาคแม่น้ำโขง ถึง 5-8 เท่า แต่การเร่งขยายเศรษฐกิจและเพิ่มรายได้ยังไม่อาจหยุดยั้งด้วยเหตุผลที่ว่าสังคมไทยยังมีความเหลื่อมล้ำ กลุ่มคนชั้นล่างไม่ได้รับความเชื่อมั่นความมั่งคั่งที่เพิ่มพูนขึ้นจากระบบเศรษฐกิจที่ขยายตัว อันเป็นที่ยอมรับกันว่า ยิ่งเศรษฐกิจขยายตัว การกระจายรายได้ยิ่งเลวลง การสร้างเศรษฐกิจไทยให้ยิ่งใหญ่โดยเน้นประเด็นความยากจนต้องหมดไปจากสังคมไทยภายใน 3-4 ปีข้างหน้า พร้อมๆ กับโครงการแนวประชานิยมหลายๆ โครงการกลับยิ่งทำให้เกิดปัญหาใหญ่เกี่ยวกับหนี้สินครัวเรือนที่พุ่งสูงอย่างรวดเร็ว กลายเป็นภาวะหนี้เรื้อรัง ส่งผลกระทบต่อการออม ทำลายวินัยการคลัง การเงินของประเทศ สั่นคลอนระบบคุณธรรมของคนไทย และกระตุ้นให้ลัทธิบริโภคนิยมรุกกระจายเข้าสู่หมู่บ้านอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง คนไทยส่วนใหญ่ถูกลมเมื่อด้วยวัตถุและความสุขสบายเฉพาะหน้า ชั่วคราวที่เกินความพอดีและเกินกำลังของตนเอง โดยเฉพาะเงินกู้ บัตรเครดิต หนี้ผ่อนชำระสินค้าและกลุ่มหนี้สินนอกระบบ

สำหรับกลุ่มประชาชนที่เป็นเกษตรกร การทำเกษตรระบบแมคโคร คือผลิตเพื่อขาย เป็นสำคัญ นั่นก่อให้เกิดหนี้สินอย่างมาก เพราะทุกขั้นตอนของการผลิตล้วนมีค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น เริ่มจากการใช้ปุ๋ยบำรุงดิน การซื้อพันธุ์พืชหรือสัตว์ การจ้างแรงงานหรือใช้เครื่องจักรในการเพาะปลูก เก็บเกี่ยวและค่าขนส่งไปยังตลาด ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้ได้ทับทวิกันจนอาจจะสูงกว่ารายรับที่ได้จากการขายสินค้า หรือซ้ำร้ายกว่านั้นผลผลิตที่มีมากมายเกินความต้องการของตลาดเพราะไม่มีการควบคุมหรือวางแผนล่วงหน้า หนี้สินเหล่านี้พอกพูนและเป็นปัญหาประจำให้รัฐบาลต้องแก้ไข หรือเกิดการชุมนุมเรียกร้องกันอยู่เป็นนิจ แนวการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวไทยจึงไม่มีอะไรดีไปกว่าการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งหลักการสำคัญคือ วิถีชีวิตที่ยึดเส้นทางสายกลาง และดำเนินชีวิตที่พึ่งพาตนเองได้ โดยไม่สร้างปัญหาให้กับตนเอง ครอบครัว และสังคม จึงจะเป็นความสุขความเจริญอันแท้จริง อันเป็นความสุขความเจริญของบุคคลที่แสวงหา มาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งเจตนาและการกระทำไม่ใช่การได้มาด้วยความบังเอิญหรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น

กระแสการพัฒนาชุมชนจากหน่วยงานต่างๆ ของประเทศได้ใช้แนวคิดและกระบวนการที่แตกต่างกัน แต่ล้วนมีเป้าหมายอยู่ที่การปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ให้เข้มแข็งและมั่นคง ควรจะเป็นการพัฒนาอย่างสมดุลระหว่างเป้าหมายทางเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติ โดยคำนึงถึงเงื่อนไขทางการเมืองในแต่ละพื้นที่ เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ในการกำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกัน ด้วยเทคนิคการเจรจาต่อรอง และมีการตัดสินใจร่วมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้โลกาภิวัตน์ นั่นคือวิถีชีวิตของคนไทยที่นำไปสู่ความปรองดอง สันติภาพ ความมั่นคงและความคุ้มค่าเชิงนิเวศ มีการปรับระบบการเมืองและวัฒนธรรมให้เกิดการบริหารจัดการที่ดี เพื่อให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็ง มีความสมานฉันท์ และเอื้ออาทรต่อกัน

ปัจจุบันแม้จะมีโครงการพัฒนาชุมชนในหลายลักษณะ แต่สภาพทางสังคมทั่วไป ยังมีปัญหาหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะปัญหาที่เป็นผลสืบเนื่องจากอบายมุขต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการพนัน การติดสุรายาเสพติด การเที่ยวกลางคืน การเที่ยวดูการละเล่น การคบคนชั่วเป็นมิตร และการเกียจคร้านทำงาน ล้วนทำให้บุคคลเข้าสู่ทางแห่งความพินาศ 4 ประการ คือ เป็นนักเลงหญิง เป็นนักเลงสุรา เป็นนักเลงการพนัน และคบคนชั่วเป็นมิตร (พระเทพเวที 2533 หน้า 377) ซึ่งล้วนทำให้บุคคล เข้าสู่ความพินาศ เป็นภัยแก่สังคม และกระทำความผิดทางศีลธรรม เนื่องจากไม่สามารถยับยั้งชั่งใจได้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2544 - 2549) กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพของคนและให้ความคุ้มครองทางสังคมโดยการคัดสรรและผสมผสานมิติทางจริยธรรม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเข้าด้วยกัน สอดแทรกเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต และเป็นองค์ประกอบในการสร้างคนไทยให้มีความสมดุลทั้งความรู้ความสามารถ ความดีงาม วินัย และจิตสำนึกที่รับผิดชอบต่อส่วนรวม ตระหนักถึงคุณค่าแก่นสารความเป็นคนไทยที่ดีงาม

ในประเด็นของการดำเนินการเพื่อให้เกิดความคุ้มครองทางสังคมนั้น การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ปลอดภัยอย่างยั่งยืน ปลอดภัยอย่างยั่งยืน ทั้งนี้กระบวนการพัฒนาควรจะเริ่มด้วยการกำหนดตัวชี้วัดและกระบวนการพัฒนา ให้ชุมชนเข้มแข็ง เพื่อนำไปใช้พัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) เป็นหน่วยงานที่เป็นองค์กรหลักในการประสานและสนับสนุนเครือข่ายองค์กรเพื่อพัฒนาและสร้างเสริมคุณธรรมในสังคมไทย ประสงค์จะใช้ยุทธศาสตร์การวิจัยและจัดการความรู้ในชุมชน กำหนดตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน ประเมินและศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนให้เกิดพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรมอย่างยั่งยืน และกระจายสู่ชุมชนหมู่บ้านอย่างกว้างขวาง จึงได้สนับสนุนให้มีการวิจัยกำหนดตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัย โดยมิติดูประสงคดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อหาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน และตรวจสอบคุณภาพของตัวชี้วัด
2. เพื่อประเมินชุมชนปลอดภัย
3. เพื่อพัฒนากระบวนการพัฒนาชุมชนปลอดภัย

ขอบเขตของการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายคือ ชุมชนทั่วประเทศโดยกำหนดพื้นที่เป็น 6 จุด ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคใต้ และกรุงเทพฯ

การเก็บข้อมูลมี 3 ระยะ รวมทั้งสิ้น 35 จังหวัด โดย ระยะที่ 1 เป็นการสำรวจสภาพของหมู่บ้านทั่วไป ผู้วิจัยได้ไปขอข้อมูลจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (อพช.) ซึ่งเป็นองค์กรมหาชนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เพื่อขอ

ข้อมูลองค์กรเครือข่ายพื้นที่จากสำนักงานปฏิบัติการภาค 7 ภาค คือ ภาคกลาง และปริมณฑล ที่กรุงเทพฯ ภาคกลางตอนบนที่สิงห์บุรี ภาคตะวันออกที่ระยอง ภาคตะวันตก ที่ราชบุรี ภาคเหนือที่เชียงใหม่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ขอนแก่น และภาคใต้ที่พัทลุง ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างมา 29 จังหวัด เพื่อวิเคราะห์ห้วงกึ่งประกอบตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัย ระยะเวลาที่ 2 เลือกจังหวัดเพื่อเก็บข้อมูลในชุมชนปลอดภัยและไม่ปลอดภัยจากจังหวัดต่างๆรวม 13 จังหวัด เพื่อตรวจสอบคุณภาพของตัวชี้วัด และระยะเวลาที่ 3 เก็บข้อมูลจาก 9 จังหวัด เพื่อนำตัวชี้วัดไปใช้และศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชน 12 ชุมชน ดังมีรายละเอียดจังหวัดในกลุ่มตัวอย่างในตาราง 1

ตาราง 1 จังหวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลระยะที่ 1 - 3

จังหวัด	ระยะที่ 1	ระยะที่ 2	ระยะที่ 3
1. กรุงเทพฯ	✓		✓
2. กระบี่		✓	
3. กำแพงเพชร	✓		
4. ขอนแก่น	✓	✓	✓
5. จันทบุรี	✓		
6. ฉะเชิงเทรา	✓	✓	
7. ชลบุรี	✓		
8. ชุมพร	✓		
9. เชียงราย		✓	
10. เชียงใหม่	✓		✓
11. ตรัง	✓		
12. ตราด		✓	✓
13. ตาก	✓		
14. นครปฐม		✓	✓
15. นครราชสีมา	✓	✓	✓
16. นครศรีธรรมราช	✓	✓	
17. นนทบุรี	✓		

ตาราง 1 จังหวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลระยะที่ 1 - 3 (ต่อ)

จังหวัด	ระยะที่ 1	ระยะที่ 2	ระยะที่ 3
18. น่าน	✓		
19. บุรีรัมย์	✓		
20. ประจวบคีรีขันธ์	✓		
21. พังงา		✓	
22. พัทลุง	✓		
23. ภูเก็ต		✓	
24. ระนอง	✓		
25. ระยอง	✓	✓	✓
26. ราชบุรี	✓		
27. ลพบุรี	✓		
28. ลำปาง	✓		
29. เลย	✓		
30. สงขลา	✓	✓	✓
31. สุราษฎร์ธานี	✓		
32. หนองคาย	✓		
33. อุตรธานี	✓		
34. อุตรดิตถ์	✓		
35. อุบลราชธานี	✓	✓	✓
รวม	29	13	9

ข้อจำกัดของการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการเข้าไปศึกษาข้อมูลจากชุมชน ซึ่งในการเข้าสู่ชุมชนนั้น บุคคลภายนอกไม่สามารถเข้าไปได้ตามความต้องการ แต่จะต้องขออนุญาตผ่านอำเภอ ตำบลและ/หรือหมู่บ้าน ทำให้ไม่สามารถเลือกหมู่บ้านได้ตามหลักการสุ่มตัวอย่าง แต่จะได้หมู่บ้านที่ผ่านความเห็นชอบจากอำเภอ กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน จึงมีแนวโน้มที่ได้หมู่บ้านที่มีการพัฒนาแล้วเป็นส่วนใหญ่

นอกจากนั้น ในการเข้าศึกษาหมู่บ้านที่ได้รับการพัฒนาภายใต้หน่วยงาน หรือกลุ่ม วิทยากรฝึกอบรมจะต้องขออนุญาตและมีการนัดหมายจากเจ้าของโครงการ นักวิจัยจึงมี โอกาสพบสมาชิกที่ยังมีกิจกรรมต่อเนื่อง (Active members) กับกระบวนการพัฒนา ซึ่งอาจ ไม่ใช่ตัวแทนของสมาชิกทั้งหมด

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. อนามัยชุมชน หมายถึง สาเหตุหรือสิ่งจูงใจชักนำไปสู่ความสูญเสีย ความหายนะ สิ้นเนื้อประดาตัว ประกอบด้วย การติดสุรา ของมีเงินเมาและยาเสพติด การเที่ยวกลางคืน และเป็นนักเที่ยวทางกามารมณ์ การเที่ยวดูการละเล่นเป็นนิจ การเล่นเกมพนัน การคบคนชั่ว เป็นมิตร และการเกียจคร้านการทำงาน

1.1 การติดสุรา ของมีเงินเมาและยาเสพติด หมายถึง การดื่มเครื่องดื่มหรือสาร กระตุ้นชนิดต่างๆ ที่ทำให้เกิดอาการติดและต้องได้รับอยู่เสมอขาดมิได้ ถ้าขาดจะเกิดอาการ ภาวะวณกระวายไม่เป็นสุข ตกเป็นทาสของสิ่งเสพติด เป็นบ่อเกิดโรคหลายชนิด ทำให้ขาดสติ ขาดความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท และเป็นอันตรายต่อชีวิตอย่างแท้จริง

1.2 การเที่ยวกลางคืนและเป็นนักเที่ยวทางกามารมณ์ หมายถึง การไปที่ใดๆ เพื่อความเพลิดเพลินตามสบายในเวลาที่ไม่สมควร เป็นการเที่ยวหา เที่ยวพูด เที่ยวกิน เที่ยวนอน เตรี่เตรไปเพื่อหาความสนุกเพลิดเพลินตามสถานเริงรมย์ต่างๆ เพื่อที่จะรับบริการ ทางเพศ หรือเพื่อปลดปล่อยอารมณ์ทางเพศ

1.3 การเที่ยวดูการละเล่นเป็นนิจ หมายถึง การหลงใหลมัวเมาในกิจกรรมที่ทำ เพื่อความสนุกสนานรื่นเริงจนเกินพอดี ทำให้เกิดความเสียหายและเสียหายที่การทำงาน รวมถึงการดูโทรทัศน์ การใช้สื่อทางอินเทอร์เน็ตและสื่อเทคโนโลยีทันสมัยในปัจจุบัน ที่ไม่เหมาะสมและใช้เวลานานจนเกินพอดีในลักษณะมัวเมา

1.4 การเล่นเกมพนัน หมายถึง การเล่นเกมเสี่ยงโชคหรือเกมต่างๆ ที่มุ่งชัยชนะเพื่อเอาเงินหรือสิ่งแลกเปลี่ยนต่างๆ อาจใช้ฝีมือหรือความสามารถหรือเสี่ยงโชคจากเหตุการณ์ที่ไม่แน่นอนทั้งถูกกฎหมาย เช่น ลอตเตอรี่ หรือผิดกฎหมายเช่นการเล่นเกมพนันโดยมีอุปกรณ์ต่างๆ ในบ่อนการพนัน

1.5 การคบคนชั่วเป็นมิตร หมายถึง การไปมาหาสู่และประพฤติตัวตามกลุ่มที่เป็นอันธพาลเกร ฝ่าฝืนศีลธรรมจารีตประเพณี เป็นนักเลงก่อความเดือดร้อนแก่สังคม

1.6 การเกียจคร้านทำงาน หมายถึง การขี้เกียจ ไม่อยากทำงาน หลีกเลียงทำงาน ทำงานอย่างเฉื่อยชา ผัดวันประกันพรุ่ง รวมถึงไม่มีงานทำเป็นหลักแหล่ง หรือไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี

อบายมุขทั้ง 6 ประการนี้ มีระดับและความสูญเสียหรือความเสื่อมในชีวิตแตกต่างกัน

2. **วัฒนธรรม** หมายถึง แนวปฏิบัติหรือหนทางสู่ความเจริญ 6 ประเภท คือ การรักษาสุขภาพ การมีระเบียบวินัย การมีคนดีเป็นแบบอย่าง การเรียนรู้อย่างแท้จริง การมีมาตรฐานที่ยึดการกระทำทุกอย่างที่เป็นความดี และความขยันหมั่นเพียร ซึ่งเมื่อบุคคลละเว้นความชั่วหรืออบายมุขแล้ว ควรยึดหลักปฏิบัติตามวัฒนธรรมทั้ง 6 นี้ เพื่อความก้าวหน้าในชีวิต

3. **ตัวชี้วัด** หมายถึง สิ่งที่ยังบอกถึงคุณลักษณะเชิงนามธรรม หรือรูปธรรมที่สามารถวัดหรือสะท้อนออกมาในเชิงปริมาณและคุณภาพได้ ตัวชี้วัดเป็นสิ่งที่ช่วยชี้หรือสะท้อนคุณลักษณะที่กำหนดคนนั้นๆ ออกมาตามระดับคุณภาพเชิงต่อเนื่องจากปลอดภัยมากถึงปลอดภัยน้อยตามมาตรฐานอันดับคุณภาพ ในลักษณะของการปลอดภัยมาก มากกว่า น้อย และน้อยกว่า เพื่อใช้ในการประเมินสภาพทางสังคม ตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคทางวิเคราะห์องค์ประกอบเพื่อพิจารณาเป็นกลุ่มของตัวชี้วัดตามค่าสถิติที่วิเคราะห์ และจากสภาพจริงในชุมชนจากการสังเกตชุมชน

4. **การพัฒนาที่ยั่งยืน** หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของสังคมทุกด้านอย่างสมดุลบนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่มด้วยความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกัน เพื่อความสามารถในการพึ่งตนเอง และคุณภาพชีวิตที่ดีทั่วถึงกัน และสืบทอดอย่างต่อเนื่องสู่รุ่นลูก รุ่นหลาน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ในการพัฒนาสังคมนั้น จะต้องมีหลักฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อใช้เป็นดัชนีวัดสภาพการพัฒนา เพื่อติดตามความสำเร็จหรือล้มเหลวของการพัฒนาว่า เมื่อเวลาผ่านไป การดำเนินงานหรือพัฒนาสังคมได้บรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใด การวิจัยเพื่อหาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืนนี้ ทำให้ได้กลุ่มตัวแปรที่ใช้เป็นดัชนีวัดสภาพของชุมชนที่เป็นรูปธรรม ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งมีประโยชน์ในการศึกษาสภาพของชุมชนในลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. ประเมินความสำเร็จของกระบวนการพัฒนาชุมชน เพื่อแสดงสภาพความเข้มแข็งและสันติสุขในชุมชน
2. ประเมินสภาพของชุมชนในรายละเอียดแต่ละด้านตามตัวชี้วัดเพื่อให้สามารถพัฒนาชุมชนได้อย่างตรงจุดและชัดเจน
3. ศึกษาระดับการพัฒนาชุมชนเชิงประจักษ์เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการในภาพรวมของประเทศ
4. ผลจากการใช้ตัวชี้วัดทำให้ได้รูปแบบหรือแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือหมู่บ้านที่สามารถเลือกใช้ได้ตามสภาพจริงให้เกิดการพัฒนาที่มั่นคงและคงอยู่ในสภาพนั้นๆ อย่างยั่งยืน

นอกจากนี้คู่มือการประเมินชุมชนปลอดภัยที่เป็นผลจากการวิจัยนี้ สามารถเป็นแนวทางในการศึกษาสภาพชุมชน เพื่อเป็นจุดเริ่มในการเข้าศึกษาชุมชนและประเมินสถานะการพัฒนาชุมชน และเลือกใช้นิวพัฒนาชุมชนปลอดภัยแบบใดรูปแบบหนึ่งใน 4 รูปแบบที่น่าเสนอไว้

บทที่ 2

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

โครงการหาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืนนี้ ประกอบด้วยแนวคิด (concept) ที่สำคัญ คือ อบายมุข ตัวชี้วัด การพัฒนาที่ยั่งยืน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอบายมุข ซึ่งขอนำเสนอตามลำดับดังนี้

อบายมุข

ความหมายของอบายมุข

พุทธทาสภิกขุ (2529 : 341 - 342) กล่าวว่า คำว่า อบายมุข แปลว่า ปากทางแห่งอบาย ถ้าเป็นเรื่องวัตถุ เรื่องโลกๆ อย่างที่ตรัสไว้ในคัมภีร์สำหรับชาวบ้าน ว่าการดื่มน้ำเมา การเที่ยวกลางคืน การดูการเล่น การเล่นการพนัน การคบคนชั่วเป็นมิตร การเกียจคร้าน ทำการงาน 6 ประการนั้น เป็นปากทางแห่งอบาย อย่างนี้เป็นอบายอย่างโลกๆ อบายมุข แม้จะกล่าวไว้เป็นเรื่องทางวัตรธรรม มันก็เป็นเรื่องให้เกิดอบายในทางนามธรรมด้วยเหมือนกัน เป็นการทำผิดในทางธรรม ทางศีลธรรม ประพฤติชั่ว ประพฤติเลวร้าย ได้เกิดความร้อนใจ ความโง่เขลา ความหิวกระหาย และความขี้ขลาด

ประสิทธิ์ จรรย์งูร (2530 : 29) กล่าวว่า อบายมุข หมายถึง ภาวะที่จะทำให้ชีวิตในปัจจุบันเสื่อมลง

สวัสดิ์ พินิจจันทร์ (2538 : 1) กล่าวว่า อบายมุข แปลว่า ทางแห่งความฉิบหาย เหตุเครื่องฉิบหายหรือทางที่หาความเจริญงอกงามมิได้ หมายถึง ต้นเหตุที่จะนำไปสู่ความป่นปี้เสียหายพินาศล่มจม ผู้ที่เป็นคนโง่เขลา รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ประพฤติตนตามทางแห่งความฉิบหาย ย่อมจะมีแต่ความเสื่อม ความพินาศ ดำรงชีวิตอยู่อย่างยากแค้น ถ้าเป็นคนมีทรัพย์ ทรัพย์ย่อมหมดสิ้น ถ้าเป็นคนมียศ ยศย่อมเสื่อม ถ้าเป็นคนมีหน้าที่การงาน หน้าที่การงานย่อมพินาศ เขาจะได้รับแต่ความทุกข์ความเดือดร้อน ฉะนั้นท่านจึงเรียกทางแห่งความฉิบหายเหล่านี้ว่า อบายมุข

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2545 : 150) กล่าวว่า อบายมุข หมายถึง ทางแห่งความเสื่อม ทางที่จะนำไปสู่ความพินาศ เหตุย่อยยับแห่งโลกทรัพย์

ประเภทของอบายมุข

ในพุทธศาสนา อบายมุข แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) 2545 : 150 - 152) อบายมุข 4 และ อบายมุข 6

อบายมุข 4 ตรัสสอนคนที่มีความขยันหมั่นเพียร สร้างตนได้แล้ว เพื่อป้องกันความเสื่อม มี 4 อย่าง คือ

1. อิตถิธุดตะ (เป็นนักเลงผู้หญิง นักเที่ยวผู้หญิง - seduction of women; debauchery)
2. สุราธุดตะ (เป็นนักเลงสุรา นักดื่ม - drunkenness)
3. อักขธุดตะ (เป็นนักการพนัน - indulgence in gambling)
4. ปาปมิตตะ (คบคนชั่ว - bad company)

อบายมุข 6 ตรัสสอนคนที่ประพฤติดำมะเลเทเมา ยังสร้างตัวไม่ได้ เพื่อให้สร้างตัวได้ มี 6 อย่าง คือ

1. ดิดสุราและของมีนเมา (addiction to intoxicants)
2. ชอบเที่ยวกลางคืน (roaming the streets at unseemly hours)
3. ชอบเที่ยวดูการละเล่น (frequenting shows)
4. ดิดการพนัน (indulgence in gambling)
5. คบคนชั่ว (association with bad companions)
6. เกียจคร้านการงาน (habit of idleness)

ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอความรู้เกี่ยวกับอบายมุข ในหัวข้อต่อไปนี้

1. ความเป็นนักเลงหญิง

ในพุทธศาสนาความเป็นนักเลงหญิงถือว่าเป็นสิ่งที่เป็นอบายมุข ส่วนในศาสนาอิสลาม การห้ามชายเที่ยวในสถานเรีงรมย์ต่างๆ เพื่อที่จะรับบริการหรือความเพลิดเพลินจากหญิง หรือเพื่อปลดปล่อยอารมณ์ทางเพศ และการห้ามร่วมเพศกับผู้ที่ไม่ได้เป็นสามีภรรยา กัน เป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับผู้นับถือศาสนาอิสลามหรือมุสลิม (เมธา วาติเจริญ. ม.ป.ป. : 61) และสิ่งซึ่งถือว่าเป็นข้อห้ามพิเศษ คือ ห้ามการสำส่อนเล่นชู้ (ประยูรศักดิ์ชลาายนเดชะ; และคนอื่นๆ. 2539 : 245)

2. ความเป็นนักเลงสุรา หรือ การติดสุราและของมีนเมา

คำว่า น้ำเมา ได้แก่ น้ำที่ดื่มเข้าไปแล้วมีอาการมีนเมาบังเกิดแก่ผู้ดื่ม มี 2 อย่าง คือ ที่กลั่นแล้วมีรสแรง เรียกตามภาษาบาลีว่า สุรา และที่ยังมิได้กลั่นให้ มีรสแรงขึ้นนั้น เรียกว่า เมรัย เช่น อุ กระแช่ น้ำขาว น้ำตาลเมา เป็นต้น (พล้อย พรปรีชา. 2530 : 6) ความเป็นนักเลงสุราหรือผู้ที่ติดสุราและของมีนเมานี้ หมายความว่า เป็นนักดื่ม ดิดเหล้า หมกมุ่นอยู่กับการดื่มไม่ว่างเว้น จนตกเป็นทาสของสุรา (ประสิทธิ์ จรรย์างกูร. 2530 : 33)

ในพุทธศาสนาความเป็นนักเลงสุราหรือการติดสุราและของมีนเมาถือว่าเป็นสิ่งที่เป็นอบายมุข และยังเป็นศีล ข้อที่ 5 คือ การงดเว้นการดื่มสุราเมรัย ซึ่งการงดเว้นจากการดื่มสุรา ถือเป็นมงคลในพระพุทธศาสนา คือ ความดีงามจากการดื่มน้ำเมา โดยความดีงามคือ ความตัดขาดจากการดื่มน้ำเมาย่อมเป็นมงคล เพราะเป็นเครื่องป้องกันความเสื่อมเสีย มิให้เกิดขึ้น เป็นเหตุแห่งความเจริญโดยส่วนเดียวด้วย (สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี). 2542 : 111) ในส่วนของศาสนาอิสลามมีข้อห้ามเสพของมีนเมาและยาเสพติดให้โทษทุกชนิด (ประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ ; และคนอื่นๆ. 2539 : 245)

3. ความเป็นนักเลงการพนัน หรือติดการพนัน

คำว่า การพนัน ได้แก่ การเล่นเอาเงินหรือทุนทรัพย์กัน ด้วยการเสี่ยงโชคหรือฝีมือ เป็นการพนันที่มีได้มีเสีย มีแพ้มีชนะและมีข้อตกลงกันว่าผู้แพ้ต้องจ่ายทรัพย์สินให้แก่ผู้ชนะ (สวัสดิ์ พินิจจันทร์. 2538 : 8 - 9) การพนันนั้นถือว่าเป็นการเล่นที่ต้องห้ามทั้งทางโลกและทางธรรม ทางโลกห้ามเพราะถือว่าการพนันเป็นการเสี่ยงโชคที่นำมาซึ่งความหายนะ กฎหมายไม่รับรอง ทั้งแพ่งและอาญา เฉพาะอาญาถือว่าการพนันเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนโดยส่วนรวมถึงกับต้องบัญญัติว่าการเล่นการพนันเป็นความผิดและระวางโทษไว้ด้วย ส่วนในทางธรรมนั้นถือว่าการพนันเป็นทางแห่งอบายภูมิ เกือบทุกศาสนาห้ามและต้องเป็นอันขาด (สมพร พรหมหิตาธร. 2538 : 1)

ในทางพุทธศาสนาถือว่าการเล่นการพนันเป็นอบายมุขอย่างหนึ่ง และในศาสนาอิสลามก็เช่นเดียวกันที่ห้ามมิให้บุคคลที่นับถือศาสนาอิสลามเล่นการพนันทุกชนิด (ประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ; และคนอื่นๆ. 2539 : 245)

4. คบคนชั่ว

คนเราเกิดมาแล้วย่อมมีความเกี่ยวข้องกับผู้อื่นอยู่รอบข้าง ผู้ที่อยู่รอบข้างของเรานั้น พระพุทธเจ้าเปรียบเทียบไว้เหมือนกับทิศต่างๆ มี 6 ทิศ คือ ทิศเบื้องหน้าบิดามารดา ทิศเบื้องขวาครูอาจารย์ ทิศเบื้องซ้ายมิตรสหาย ทิศเบื้องหลังบุตรภรรยา ทิศเบื้องต่ำบ่าวหรือคนใช้ ทิศเบื้องบนสมณพราหมณ์ (พล้อย พรปริชา. 2530 : 21) เมื่อแรกเกิดมาเป็นเด็กเราต้องมีผู้ปกครองเลี้ยงดูอุปการะมาตั้งแต่แรกเกิด ถ้าเราได้ผู้ปกครองที่ดีเราก็ดีตาม ถ้าเราได้ผู้ปกครองที่ไม่ดีเราก็คิดไม่ดีของท่านได้ เมื่อเราโตขึ้นเรารู้จักคนมากขึ้น ถ้าเราได้เพื่อนไม่ดี เราก็คิดไม่ดีของเพื่อนโดยไม่รู้ตัว แต่ถ้าเราได้รับการสอนจากผู้ปกครองมาก่อนว่าการพูดคำหยาบไม่ดี เราก็จะไม่เอาอย่างเขา ถ้าได้เพื่อนที่ดีเราก็ไม่เลวลง และเราอาจคิดดีของเพื่อนที่เรายังไม่รู้จักก็ได้ เช่น ความสุภาพเรียบร้อย มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ เป็นต้น แม้การคบกับคนอื่นเมื่อเราเป็นผู้ใหญ่แล้ว เราก็อาจคิดดีคิดไม่ดีของผู้ที่เราคบโดยไม่รู้ตัวก็ได้ ด้วยเหตุนี้การคบกับคนอื่นจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้มงคลสูตรที่ว่า การไม่คบคนพาลกับการคบบัณฑิต (สมเด็จฯ พระสังฆราช. 2542 : 23 - 25) เพราะการคบกันสามารถเปลี่ยนแปลงนิสัยและความประพฤติของกันและกันได้ ดังพระพุทธสุภาษิตที่ว่า คบคนเช่นใดย่อมเป็นเช่นนั้น (สวัสดี พินิจจันทร์. 2538 : 13)

สำหรับในศาสนาอิสลามนั้นมียุคสอนเกี่ยวกับการเลือกคบคน ว่า " เพื่อนที่ดีมีคุณธรรมและเพื่อนที่ชั่วนั้นอุปมาอุปไมยดังคบคนขายน้ำหอมและผู้ที่เป่าไฟข้างดีเหล็กกรณิคบคนขายน้ำหอมเหมือนได้ทำน้ำหอม ซึ่งได้จากเขาหรืออย่างน้อยที่สุดได้สูดดมกลิ่นหอมของมัน ส่วนผู้ที่คบคนเป่าไฟอาจทำให้อาภรณ์ของท่านไหม้หรืออย่างน้อยที่สุดก็มีกลิ่นเหม็น " (จาริก เซ็นเจริญ และ มุฮัมมัด พายิบ. 2541 : 551)

5. ขอบเที่ยวกลางคืน

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 544) กล่าวว่า การเที่ยว หมายถึง กิริยาที่ไปที่โน่นที่นี้เรื่อยไป มักใช้พูดประกอบกับกริยาอื่นๆ เช่น เที่ยวหา เที่ยวพูด เที่ยวกิน เที่ยวนอน ไปไหนๆ เพื่อความเพลิดเพลินตามสบาย เช่น ไปเที่ยว เดินเที่ยว ท่องเที่ยว เตรีอเตรไป เพื่อหาความสนุกเพลิดเพลินตามที่ต่างๆ

6. ขอบเขตการดูแล

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 837) กล่าวว่า มหรสพ หมายถึง การเล่นรื่นเริง มีโขน มีละคร เป็นต้น

ในทางพุทธศาสนาโทษของการขอบเขตการดูแล คือทำให้การทำงานเสื่อมเสีย เพราะใจกังวลคอยจดจ้อง กับเสียเวลาเมื่อไปดูสิ่งนั้นๆ ทั้ง 6 กรณี คือ ราที่ไหนไปที่นั่น ขับร้องดนตรี เสภาเพลง เถิดเทิงที่ไหน ไปที่นั่น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). 2545 : 151)

พล้อย พรปรีชา (2530 : 15 - 17) กล่าวถึงโทษของการขอบเขตการดูแล คือ

1) ทำให้ใจแตก เพราะเกิดติดใจดูครั้งหนึ่งแล้วอยากดูซ้ำเป็นครั้งที่ 2 และ 3 ต่อไป ถ้ายิ่งติดใจมากขึ้นก็ยิ่งไปบ่อยมากขึ้นเพียงนั้น

2) เสียทรัพย์ ทรัพย์ที่เราหามาได้มันต้องเก็บไว้ใช้ในเรื่องที่สำคัญ ไม่ใช่หมดเปลืองกับการเที่ยวดูการละเล่น

3) เสียเวลา การเที่ยวดูการละเล่นพร่ำเพื่อนั้น เป็นการทำให้เวลาในชีวิตของเราหมดเปลืองไปโดยไร้ประโยชน์

4) เสียการงาน เมื่อใช้เวลาอันควรทำการงานหาทรัพย์มาเลี้ยงครอบครัว หรือเวลาอันควรดูแลรักษาสมบัติ ไปดูการละเล่นเสีย การหาทรัพย์หรือการดูแลรักษาครอบครัวก็เสียไป เกี้ยวโยงไปถึงการเสียทรัพย์ด้วย เพราะการงานที่ทำนั้นก็เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์นั่นเอง

7. เกียจคร้านการงาน

ความขยันเป็นทางที่นำไปสู่ความสำเร็จในเรื่องของการงานที่เราทำ และความสำเร็จนี้ คือ ทางนำไปสู่ความสุขความเจริญแก่ตัวเราและครอบครัวนั่นเอง ความขยันนี้เป็นศัตรูของความเกียจคร้าน (พล้อย พรปรีชา. 2530 : 27) ความเกียจคร้านนี้เป็นอันตรายร้ายแรงยิ่งกว่าเหล่าและการพนันเสียอีก คนเกียจคร้านไม่มีหวังพบความสำเร็จในชีวิต ไม่มีหวังจะเอาตัวรอดได้ ความเกียจคร้านนี้เป็นต้นเหตุของความชั่วทุกชนิด (สวัสดี พินิจจันทร์. 2538 : 16 - 18)

ในทางพุทธศาสนาการเกียจคร้านการงาน คือ ยกเหตุต่างๆ เป็นข้ออ้างผิดไม่ทำการงาน โภคะใหม่ก็ไม่เกิด โภคะที่มีอยู่ก็หมดสิ้นไป คือ ให้อ้างไปทั้ง 6 กรณีว่า หวานัก ร้อนนัก เย็นไปแล้ว ยังเข้านัก หิวนัก อิ่มนัก แล้วไม่ทำการงาน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). 2545 : 152) ส่วนในศาสนาอิสลามความเกียจคร้านถือว่าเป็นความชั่ว(ประยูรศักดิ์ ขลายนเดชะ. 2539 : 245)

ตัวชี้วัด (Indicators)

ตัวชี้วัดเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการจัดทำสารสนเทศเพื่อให้ผู้บริหารใช้ในการตัดสินใจวางนโยบายและบริหารงานพัฒนาในลักษณะต่างๆ เช่น เพื่อวาดภาพวิถีทางสังคมที่ต้องการจากการพัฒนาสังคมเพื่อกำหนดจุดมุ่งหมายการพัฒนาแต่ละด้าน เพื่อวิเคราะห์เป้าประสงค์ของแผนงานและจัดทำแผนปฏิบัติการของโครงการ เพื่อกำหนดทางเลือกการดำเนินกิจกรรมที่น่าพอใจที่สุด และเพื่อติดตามผลการปฏิบัติงานและการประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบายที่วางไว้ (สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2542 : 15)

ความหมายของตัวชี้วัด

ในภาษาอังกฤษคำว่า indicators ซึ่งในภาษาไทยนั้นได้มีผู้ใช้คำนี้ในคำแปลในความหมายแตกต่างกันออกไป เช่น ตัวชี้วัด (สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2542) ตัวบ่งชี้ (อมรวิทย์ นาคทรพร, 2541) และมีผู้ให้ความหมายของตัวชี้วัดไว้หลายท่าน คือ

สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (2542 : 15) กล่าวว่า ตัวชี้วัดทางสังคม (Social Indicators) หมายถึง สิ่ง que แสดงออกเป็นตัวเลขที่ชี้วัดแง่มุมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดทางสังคมซึ่งเป็นเชิงนามธรรมให้เป็นตัวแปรเชิงรูปธรรมที่สามารถวัดได้ภายใต้ระบบสารสนเทศที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้บริหาร

ธีรเดช ฉายอรุณ (2544 : 58) กล่าวว่า ตัวชี้วัด หมายถึง ค่าตัวเลขที่มาจากการสังเกต ซึ่งพิจารณาแล้วว่าสามารถจะวัดหรือสะท้อนสิ่งที่นักประเมินต้องการทราบได้อย่างเป็นรูปธรรม

วสันต์ ลิ้มเจริญ (ม.ป.ป. : 29) กล่าวว่า ตัวชี้วัด คือ สิ่งที่เราเห็นว่าบ่งบอกบางอย่างหรือสิ่งที่เราเชื่อว่ามีอยู่ของมันบอกการมีของอีกสิ่งหนึ่ง ตัวชี้วัด (Indicator) จึงเป็นการสังเกตการณ์ที่เราเลือกขึ้นมาใช้ในการพิจารณา ตัวชี้วัดสะท้อนสิ่งที่เราพิจารณา แต่มันไม่ใช่สิ่งเดียวกับสิ่งที่เราพิจารณา อุปมาเทียบได้กับเข็มทิศช่วยชี้ทิศไม่ใช่ทิศ หรืออุปมา ตัวชี้วัดดังกระฉกเงาที่สะท้อนภาพของวัตถุ แต่ไม่ใช่วัตถุ

ขั้นตอนการสร้างตัวชี้วัด

ธีระเดช ฉายอรุณ (2544 :61 - 63) กล่าวถึงขั้นตอนในการสร้างตัวชี้วัด ว่า มี 5 ขั้นตอน คือ

1. ศึกษาแผนงาน/โครงการให้ชัดเจนถึงวัตถุประสงค์ของแผนงาน/โครงการ โดยวัตถุประสงค์ของแผนงาน/โครงการที่ค่านั้น ควรจะ
 - 1.1 มีความเป็นเอกเทศ กล่าวคือ วัตถุประสงค์ของแผนงาน/โครงการ แต่ละข้อนั้นควรจะแยกออกจากกัน จะได้สะดวกในการตรวจสอบและประเมิน
 - 1.2 มีความสอดคล้องกับกิจกรรมที่ดำเนินการซึ่งจะนำไปสู่การประเมินได้
2. กำหนดกรอบในการประเมินว่าแผนงาน/โครงการที่จะประเมินนั้น จะพิจารณาประเด็นอะไรบ้าง
3. กำหนดตัวชี้วัดในแต่ละประเด็นให้อยู่ในรูปที่วัดได้ โดยตัวชี้วัดที่ดีควรมีคุณสมบัติ ดังนี้
 - 3.1 สามารถตรวจวัดได้ในสิ่งที่ต้องการจะตรวจวัด (Validity) ก็จะต้องเป็นตัวแทนของสิ่งที่ต้องการจะวัดมากที่สุด
 - 3.2 มีความเชื่อถือได้ (Reliability) ตัวเลขที่ได้จากการวัดมีลักษณะคงเส้นคงวา แม้จะได้มีการตรวจวัดหลายครั้ง ทำให้น่าเชื่อถือ
 - 3.3 มีความไว (Sensitivity) ต่อสิ่งที่จะตรวจวัด หมายความว่า เมื่อมีเหตุการณ์บางอย่างเข้าแทรก ตัวชี้วัดดังกล่าวสามารถแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงได้ทันที
 - 3.4 มีความประหยัด (Economy) ในการตรวจวัด หมายถึง เป็นดัชนีที่มีการลงทุนไม่มากทั้งงบประมาณและกำลังคน
 - 3.5 มีความสะดวก (Convenience) และง่ายสามารถนำมาใช้ปฏิบัติได้ ตัวชี้วัดที่ดีควรเป็นตัวชี้วัดที่ได้มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ก่อนแล้ว หรือเป็นตัวชี้วัดที่หน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการเป็นผู้เก็บรวบรวม
4. ตรวจสอบตัวชี้วัดอีกครั้งหนึ่งด้วยระบบผู้เชี่ยวชาญ คือ ให้ผู้เกี่ยวข้องกับแผนงาน/โครงการได้พิจารณาตัวชี้วัดอีกครั้ง
5. นำตัวชี้วัดที่ได้ไปทำการสร้างเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

ลักษณะของตัวชี้วัดทางสังคม

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (2542 : 17) ได้กล่าวถึงลักษณะของตัวชี้วัดทางสังคมต้องพิจารณาคณสมบัติทั้ง 3 ลักษณะ คือ

1. ตัวชี้วัดทางสังคมจำแนกตามระดับ ได้แก่

1.1 ตัวชี้วัดปัจจัยในกระบวนการผลิต (Input Indicators) ที่แสดงถึงวิธีการดำเนินงาน

1.2 ตัวชี้วัดกระบวนการผลิต (Process Indicators) ที่แสดงถึงผลผลิตจากกระบวนการผลิต อาจพิจารณาเพียงระดับผลผลิตที่เกิดขึ้นหรืออาจพิจารณาถึงผลในระยะยาวว่าสังคมได้อะไร

2. ตัวชี้วัดทางสังคมจำแนกตามมาตรวัด ได้แก่

2.1 ตัวชี้วัดเชิงวัตถุวิสัย (Objective Indicators) ที่มีค่าเป็นตัวเลขทางคณิตศาสตร์และมีนัยทางสถิติ

2.2 ตัวชี้วัดเชิงจิตวิสัย (Subjective Indicators) ที่เป็นข้อมูลแสดงความรู้สึkJเจตคติ ค่านิยม ความคิดเห็นการตัดสินใจและความเชื่อ

3. ตัวชี้วัดทางสังคมจำแนกตามค่าของตัวชี้วัด ได้แก่

3.1 ตัวชี้วัดเชิงบวก (positive indicators) ค่าตัวเลขมีแนวโน้มในทางเพิ่มขึ้น แสดงถึงการพัฒนาสังคมเป็นไปในทางที่ประสงค์

3.2 ตัวชี้วัดเชิงลบ (negative indicators) ค่าตัวเลขมีแนวโน้มในทางลดลง แสดงถึงแนวโน้มการพัฒนาสังคมเป็นไปในทางที่ประสงค์

Carley, M (1981: 22 - 23) กล่าวว่า ตัวชี้วัดทางสังคม เป็นตัวบ่งชี้ทางสังคมที่มีเป้าหมายให้ชีวิตดีขึ้น (better life) ตัวชี้วัดเหล่านี้จะต้องเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีตามความต้องการของชุมชนในขณะนั้น ให้เกิดเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ในระยะยาวในลักษณะของวิวัฒนาการ (revolution) และมีลักษณะเป็นหลายมิติ (multidimension) ที่สามารถอธิบายสภาพความเป็นอยู่และสังคมที่ต้องการเปลี่ยนแปลงไปเป็นสวัสดิการทางสังคม ทั้งนี้ในการกำหนดขนาดหรือระดับของตัวชี้วัด และการวัด (measure) ตัวชี้วัดอาจทำได้ 5 วิธี คือ (Land, K. 1981 : 27 - 28)

1. กำหนดจำนวนหรือสัดส่วนของการมีลักษณะตามตัวชี้วัดนั้น
2. กำหนดจำนวนหรือสัดส่วนของการเปลี่ยนแปลงตามลักษณะตัวชี้วัด
3. กำหนดอัตราการเติบโตในชุมชนกลุ่มย่อย (subgroup) ต่างๆ
4. กำหนดอัตราการเพิ่มหรือลดในช่วงเวลาต่างๆ กัน
5. หาข้อสรุป (summary index) ที่เป็นตัวแทนของประชากร เช่น ตัวชี้วัดเกี่ยวกับช่วงอายุของประชากร (life expectancy index)

การประยุกต์ตัวชี้วัดทางสังคมในประเทศไทย

ในประเทศไทยได้มีการประยุกต์ใช้ตัวชี้วัดทางสังคมไทยโดยใช้แนวความคิดต่าง ๆ มาจัดทำตัวชี้วัดทางสังคม เช่น

1. เครื่องชี้ภาวะสังคม ใช้แนวความคิด "การพัฒนาสังคม" จัดทำในปี พ.ศ. 2518 และปรับปรุง พ.ศ. 2532 ประกอบด้วย 10 หมวด คือ หมวดประชากร หมวดสาธารณสุข หมวดการศึกษาและเผยแพร่ข่าวสาร หมวดการมีงานทำ หมวดความปลอดภัย หมวดการเคหะ หมวดเศรษฐกิจสังคม หมวดสวัสดิการสังคม หมวดสถาบันครอบครัว และหมวดมลภาวะ
2. ตัวชี้วัดสภาพหมู่บ้าน ใช้แนวความคิด "การพัฒนาชนบท" จัดทำในปี พ.ศ. 2529 และปรับปรุง พ.ศ. 2535 ประกอบด้วย 6 หมวด คือ หมวดสภาพพื้นฐาน หมวดผลผลิตรายได้ และการมีงานทำ หมวดสาธารณสุขและการอนามัย หมวดแหล่งน้ำ หมวดความรู้การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และหมวดทรัพยากรธรรมชาติ
3. เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน ใช้แนวความคิด "Basic Minimum Needs" จัดทำในปี พ.ศ. 2528 และปรับปรุงในปี พ.ศ. 2540 ประกอบด้วย 8 หมวด คือ หมวดสุขภาพดี หมวดมีบ้านอาศัย หมวดศึกษาถ้วนทั่ว หมวดครอบครัวอยู่สบาย หมวดรายได้มาก หมวดอยากร่วมพัฒนา หมวดพาสู่คุณธรรม และหมวดบำรุงสิ่งแวดล้อม
4. เครื่องชี้วัดความอยู่ดีมีสุข ใช้แนวคิด "ความอยู่ดีมีสุข Well-Being" ประกอบด้วย หมวดสุขภาพอนามัยและโภชนาการ หมวดการศึกษา หมวดชีวิตการทำงาน หมวดชีวิตครอบครัว หมวดการพัฒนาเศรษฐกิจ หมวดสิ่งแวดล้อม หมวดความปลอดภัยในชีวิต และหมวดประชากร

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

โลกเรานี้ประสบกับปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนมาเป็นเวลายาวนาน จึงมีแนวคิดแบบการพัฒนาหรือวิธีการพัฒนาแบบที่ยั่งยืนขึ้น เพื่อแก้ปัญหาการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). 2539 : 7) โดยประเทศไทยได้รับเอาแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในกระแสโลกมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2535 สืบเนื่องมาจากการประชุมสุดยอดของโลกทางด้านสิ่งแวดล้อม ที่เมืองริโอ เดอ จานโร ประเทศบราซิล จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ที่ได้มีการจัดประชุมสุดยอดของโลกทางด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นในปี 2545 ที่เมืองโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ (นิลวันต์ พิษณุดำรง. 2546 : 51)

ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ความหมายของคำว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน นั้นมีผู้ให้ความหมายแตกต่างกันออกไปหลายรูปแบบ ดังนี้

วินัย วีระวัฒนานนท์ (2537 : 97 - 98) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่จะส่งผลต่อมนุษย์และมวลมนุษย์ได้อย่างถาวรมั่นคง โดยมีหลักการว่า

1. มนุษย์จะยังต้องอาศัยปัจจัยในการดำรงชีวิตจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในโลกเท่านั้น
2. การดำรงชีวิตของมนุษย์กับการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตอื่นๆ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นจะต้องเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
3. การพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติจะเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาทั้งปวง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน
4. การพัฒนาคุณภาพประชากรและการใช้ทรัพยากรจะเพิ่มขึ้นได้ในปริมาณที่จำกัดเท่านั้น นั่นคือวิถีทางดำรงชีวิตจะต้องได้รับการปรับปรุงอยู่บนพื้นฐานของหลักการในข้อ 1,2 และ 3

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2539 : 68) กล่าวถึง การพัฒนาที่ยั่งยืนว่ามีลักษณะเป็นการพัฒนาที่เป็นบูรณาการ (Integrated) คือ ทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือมีดุลยภาพ (Balanced)

เจเลียว บุรีภักดี (2542 : 27) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สามารถดำรงระดับการสร้างผลผลิตให้ยั่งยืนอยู่ได้ตลอดระยะเวลาที่คาดหวัง อันเนื่องมาจากสามารถดำรงระดับของปัจจัยนำเข้า และกระบวนการให้ยั่งยืนได้

คณะกรรมการกำกับอนุวัติตามแผนปฏิบัติการ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน (นิคมกมลวัฒน์นิศา. 2546 : 16) ได้ให้คำนิยามของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทยเป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกๆ ด้านอย่างสมดุลบนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ด้วยความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกัน เพื่อความสามารถในการพึ่งตนเอง และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียม

นิลวันต์ พิษณุดำรง (2546 : 56) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นกระบวนการพัฒนาอย่างสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านนิเวศ โดยควรคำนึงถึงเงื่อนไขทางการเมืองในแต่ละพื้นที่ด้วย นอกจากนี้ควรเน้นการมีส่วนร่วมของภาคีทุกภาคในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกัน กล่าวคือ มีการเจรจาต่อรอง และมีการตัดสินใจร่วมกันโดยมุ่งสู่วัตถุประสงค์ร่วมของการพัฒนาประเทศนั้นคือ วิถีชีวิตที่ยั่งยืนของคนไทย ซึ่งจะนำไปสู่ความปรองดอง สันติภาพ ความมั่นคง และความคุ้มค่าเชิงนิเวศ มีการปรับระบบการเมืองและวัฒนธรรมให้เกิดการบริหารจัดการที่ดี เพื่อให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็ง มีความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน

Williams, B (Soares Claire, M. 1999 : 633 citing Williams, B) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อเพิ่มพูนสภาพปัจจุบันและสมรรถนะในอนาคตให้ตอบสนองความต้องการที่จำเป็นและความมุ่งมั่นของมนุษย์ใน 2 ข้อ คือ

1. การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่เพิ่มคุณค่า (adds value) ให้กับสังคม
2. การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาทางสิ่งแวดล้อมและสังคมเพื่อลด

ความยากจนและความขาดแคลนในสังคม

องค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน

เล็ก พงษ์สมัครไทย (2539 : 52) กล่าวว่า กระบวนการพัฒนามนุษย์ของระบบการศึกษาจะต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมิใช่การเปลี่ยนแปลงชั่วคราวชั่วคราว โดยภาพรวมของสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืน จะประกอบด้วย

1. ความเจริญมั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีได้พิจารณาถึงการสะสมทุนของธุรกิจเอกชนหรือรายได้ประชาชาติตามทฤษฎีหรือแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์คลัง แต่หมายถึง การมีอาชีพ การมีงานทำของประชาชน ความสามารถในการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ และการยังชีพ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงเหลือเป็นมรดกแก่อนุชนรุ่นหลัง

2. ความเท่าเทียมในสังคม หรือสังคมที่มีภราดรภาพ ประชาชนในฐานะสมาชิกของสังคมจะต้องมีโอกาสที่เท่าเทียมกันในการประกอบอาชีพ การบังคับใช้ของกฎหมาย การได้รับบริการและความคุ้มครองจากรัฐ การได้รับโอกาสทางการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนที่รัฐได้จัดหรือสนับสนุนให้มีขึ้น การได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

3. คุณภาพชีวิตที่ดี สมาชิกในสังคมมีพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ สังคม วัฒนธรรม มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เหมาะสมแก่อัตภาพ เข้าเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน ซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่ทางราชการกำหนด

4. ความมั่นคงของสังคม ได้แก่ ความสงบสุขร่มเย็นของสังคมโดยส่วนรวม สภาพสังคมที่ปราศจากอาชญากรรม ยาเสพติด การพนันอบายมุขทุกประเภท ถ้าจะมีสิ่งเหล่านี้อยู่บ้างในสังคมก็จะต้องมีระดับหรือจำนวนไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนกับสังคม ถือเป็นเรื่องของคนกลุ่มน้อยตามวิสัยมนุษย์

โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ (2539 : 6 - 11) กล่าวถึง ปัจจัยต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความยั่งยืนของการพัฒนา คือ

1. การพึ่งตนเองทางการเงิน การที่ต้องพึ่งพาจากต่างประเทศ จะเป็นตัวที่กำหนดอัตราเจริญเติบโตของประเทศในระยะยาว และมีผลกระทบต่อความมั่นคงทางการเงินภายในประเทศด้วย การพึ่งพิงเงินทุนจากต่างประเทศนั้นเปรียบเสมือนการยืมจมูกผู้อื่นหายใจ การที่เราสามารถสร้างเงินออมภายในประเทศให้เพียงพอแก่การลงทุนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. ปัญหาความยากจน เป็นประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้เพราะไม่ว่าประเทศจะประสบความสำเร็จในด้านอัตราความเจริญเติบโตส่วนรวมอย่างไรก็ตามหากประเทศนั้นมีประชาชนที่มีความยากจนอยู่เป็นจำนวนมาก ประเทศดังกล่าวก็นับได้ว่ามีความอ่อนแอโดยพื้นฐาน

3. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประเด็นเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติเป็นเรื่องสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนของการพัฒนาอย่างมาก เพราะความเสื่อมโทรมเสื่อมสภาพหรือสูญสิ้นของทรัพยากรธรรมชาติ จึงมีผลกระทบโดยตรงต่อการจ้างงานและรายได้ของประชาชนจำนวนมาก

4. เทคโนโลยีที่เหมาะสม การมีเทคโนโลยีที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพพื้นฐานภายในประเทศเป็นเรื่องที่มีบทบาทอย่างมากต่อการเจริญเติบโตของประเทศอย่างต่อเนื่อง เพราะถ้าเทคโนโลยีไม่เหมาะสมอาจมีผลกระทบถึงอัตราการทำงานของประชาชนซึ่งต้องสูญเสียงานไปให้แก่เครื่องจักร

5. พัฒนาการทางการเมือง การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องประกอบไปด้วยระบบที่ช่วยให้การตัดสินใจสาธารณะเป็นไปอย่างมีเหตุผลและสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการตัดสินใจสาธารณะเป็นเรื่องทางการเมือง ระบบการเมืองจึงควรมีวิวัฒนาการไปในทิศทางที่จะทำให้สังคมส่วนรวมเป็นสังคมที่มีเหตุผลมากขึ้น

6. การมีส่วนร่วมในการพัฒนา การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนได้มีส่วนร่วมสร้างสรรค์และได้รับผลจากความเจริญสมแก่บทบาทของตนเอง การพัฒนาที่เกิดจากคนชั้นผู้นำแต่เพียงฝ่ายเดียวจึงเป็นการพัฒนาที่ไม่แข็งแรงและอาจล้มเหลวได้

7. การกระจายอำนาจ เป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการกับสภาพการพัฒนาที่หลากหลาย ซึ่งเป็นสถานการณ์ปกติของประเทศที่มีการพัฒนาในระดับสูง

กระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2539 : 244 - 264) กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าแยกได้เป็น 2 ตอน คือ

1. การพัฒนาคน โดยพัฒนาตัวบุคคลทั้งระบบ ครอบคลุม จิตใจ และปัญญาให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา

1.1 พฤติกรรม พฤติกรรมที่ดีเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนาและช่วยให้ปัญญาออกงาม อย่างน้อยพึงพัฒนาพฤติกรรมไม่เบียดเบียน เป็นพฤติกรรมสร้างสรรค์ก่อคุณ

1.2 จิตใจ จิตใจมีเจตน์จำนงที่เป็นตัวชี้้นำกำหนดพฤติกรรมและสภาพจิตที่พอใจ มีความสุขทำให้พฤติกรรมมีความมั่นคง มีความมุ่งมั่นที่จะทำงานให้ได้ผลอย่างยั่งยืน

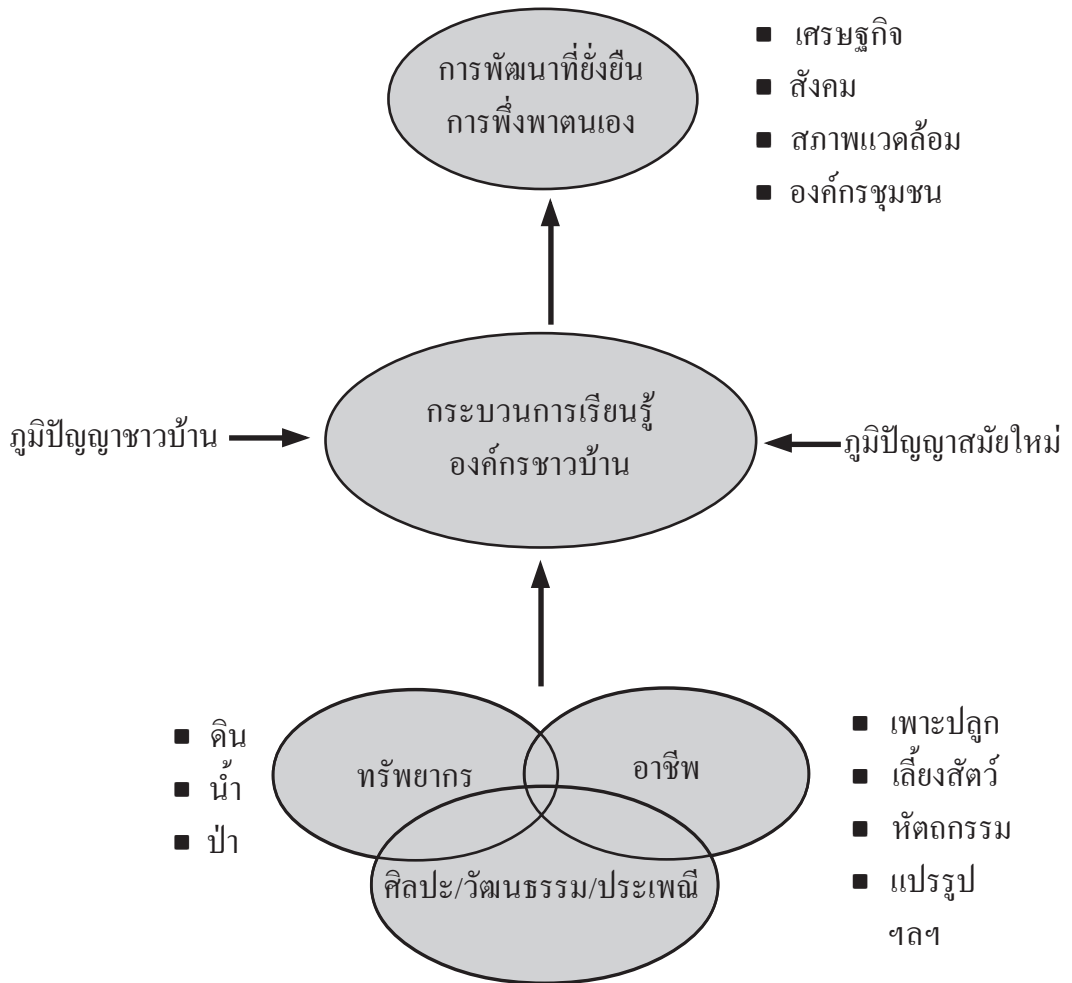
1.3 ปัญญา ปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหา เป็นตัวจัดปรับทุกอย่างทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี และเป็นตัวนำสู่จุดหมายแห่งความมีอิสรภาพและสันติสุข

2. การพัฒนาที่ยั่งยืน เมื่อมีการพัฒนาคนและคนได้รับการพัฒนา ในฐานะที่คนนั้นเป็นปัจจัยตัวกระทำ ก็นำเอาการพัฒนาคนและคนที่มีการพัฒนานั้นมาเป็นแกนกลางของระบบการพัฒนาให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

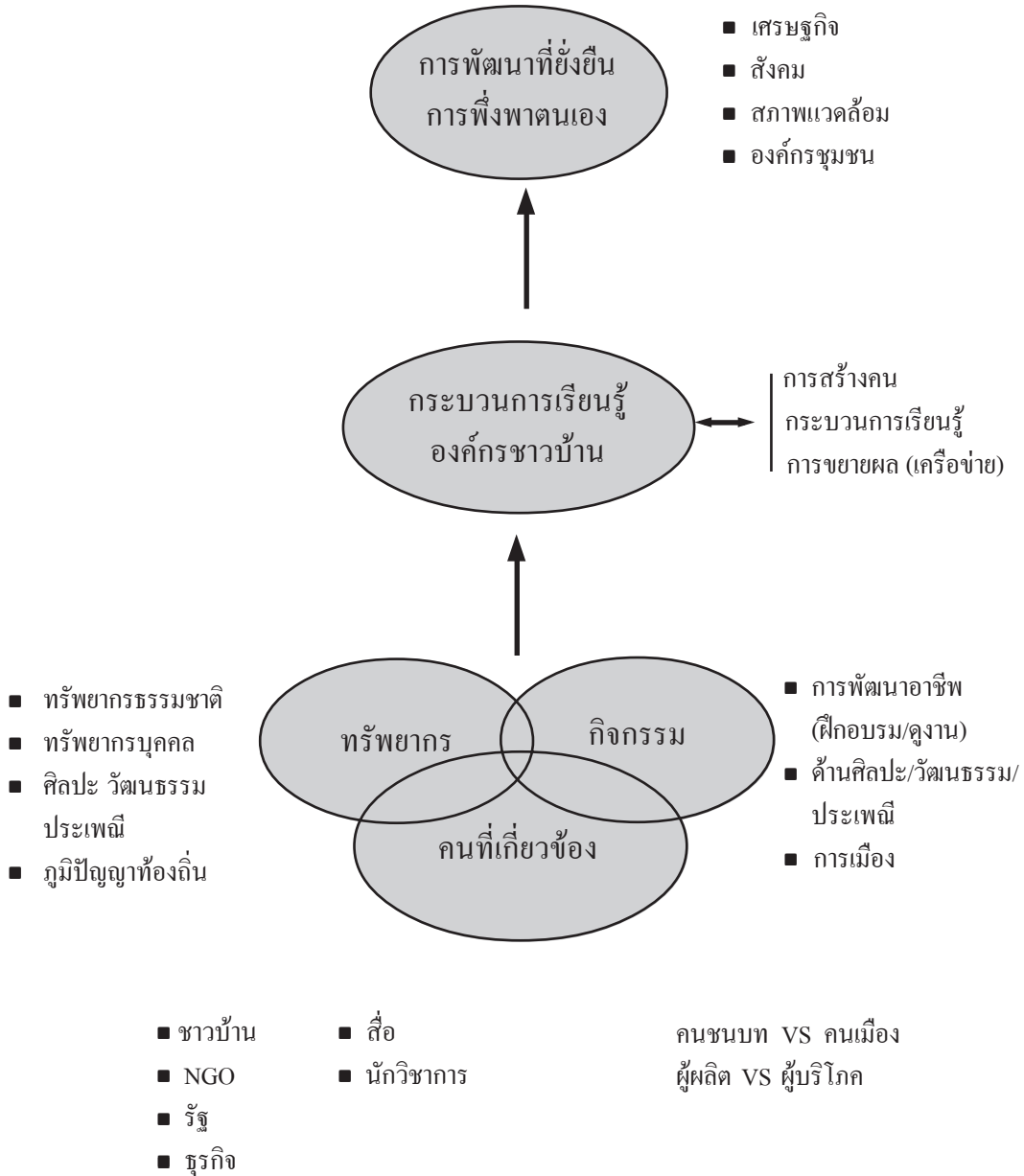
การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นเมื่อระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 ดำเนินไปด้วยดี โดยที่ทุกส่วนเป็นปัจจัยส่งผลในทางเกื้อกูลแก่กัน ทำให้ดำรงด้วยดี ซึ่งข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและการปฏิบัติต่อองค์ประกอบทั้ง 4 ประกอบด้วย มนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี

ทรงพล เจตนาวณิชย์ (2538 :12 - 28) ได้นำเสนอว่าในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนนั้น นักพัฒนาจะทำงานผ่านองค์กรชาวบ้าน เน้นการรวมกลุ่ม ไม่ได้มองปัจเจกบุคคลหรือการเสริมคนใดคนหนึ่ง แต่เน้นความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรชาวบ้านซึ่งจะต้องตระหนักถึงภูมิปัญญาชาวบ้านและความต้องการ และภูมิปัญญาสมัยใหม่ที่จะเข้าไปเสริมเพื่อให้ชาวบ้านมีความสามารถในการคิด ในการตัดสินใจด้วยตนเอง เป้าหมายอยู่ที่การพึ่งตนเอง และการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังแผนภาพที่ 1 และในกระบวนการทำงานนั้นถือเป็นกระบวนการสร้างคน กระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการขยายผลงานที่ทำเป็นเครือข่าย ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 2

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอบายมุข

ปนัดดา เพ็ชรสิงห์ (2530 : ค - ง) ได้ทำการวิจัยเรื่องอบายมุขที่มีความสัมพันธ์กับการหนีโรงเรียนของนักเรียนวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นกลุ่มเด็กในโรงเรียน จำนวน 150 คน และเป็นกลุ่มเด็กหนีโรงเรียนที่เจ้าหน้าที่สารวัตรนักเรียนไปตรวจพบ และอยู่ในระหว่างการควบคุมตัวไว้เพื่อการสอบสวนที่กองสารวัตรนักเรียน จำนวน 150 คน โดยใช้สถิติ Chi-Square และ Cramer' s V ผลการวิจัยพบว่า

1. การเที่ยวเตร่ในสถานเริงรมย์ของนักเรียน มีความสัมพันธ์กับการหนีโรงเรียนของนักเรียนในส่วนที่เกี่ยวกับประเภทของสถานเริงรมย์ที่นักเรียนไปเที่ยว จำนวนครั้งที่ไปเที่ยวต่อสัปดาห์ กิจกรรมที่ทำเมื่อไปเที่ยว บุคคลที่นักเรียนเลือกไปเที่ยวด้วย และการลงโทษที่นักเรียนเคยได้รับเมื่อไปเที่ยวเตร่ในสถานเริงรมย์ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. การสูบบุหรี่และการดื่มสุราของนักเรียน ที่เกี่ยวกับประสบการณ์ในการสูบบุหรี่และดื่มสุรา ปริมาณการสูบบุหรี่และการดื่มสุราต่อวัน สาเหตุของการสูบบุหรี่และการดื่มสุราและการลงโทษที่นักเรียนเคยได้รับเมื่อสูบบุหรี่และดื่มสุรา มีความสัมพันธ์กับการหนีโรงเรียนของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. การเล่นเกมพนันของนักเรียนที่เกี่ยวกับประสบการณ์ที่เกี่ยวกับประเภทของการพนัน จำนวนครั้งของประสบการณ์เกี่ยวกับการพนันต่อวัน สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการพนัน บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการพนัน สาเหตุที่นักเรียนมีประสบการณ์เกี่ยวกับการพนัน และการลงโทษที่นักเรียนเคยได้รับเกี่ยวกับการพนัน ต่างก็มีความสัมพันธ์กับการหนีโรงเรียนของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. การเสพยาเสพติด ที่เกี่ยวกับประสบการณ์เกี่ยวกับประเภทของยาเสพติด จำนวนครั้งของประสบการณ์เกี่ยวกับยาเสพติด สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาเสพติด วิธีการที่ได้รับยาเสพติดมา สาเหตุที่นักเรียนมีประสบการณ์เกี่ยวกับยาเสพติด และการลงโทษที่นักเรียนเคยได้รับเกี่ยวกับยาเสพติด ต่างก็มีความสัมพันธ์กับการหนีโรงเรียนของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5. การประพวติในทำนองชั่วสาวของนักเรียน ที่เกี่ยวกับลักษณะความสัมพันธ์ของนักเรียนกับเพื่อนต่างเพศ ระดับของความสัมพันธ์ กิจกรรมที่นักเรียนกับเพื่อนต่างเพศทำร่วมกันเมื่อมีโอกาส และการลงโทษที่นักเรียนเคยได้รับเกี่ยวกับการคบหาเพื่อนต่างเพศ ต่างก็มีความสัมพันธ์กับการหนีโรงเรียนของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

รุ่งฤดี เมธีธำรง (2536 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องทัศนคติต่ออบายมุข 6 ของนักเรียนวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 3 และ 6 ของโรงเรียนสหศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 326 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสำรวจข้อมูลส่วนตัว แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู และแบบวัดทัศนคติต่ออบายมุข 6 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ คะแนนเฉลี่ย และใช้ t-test เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างตัวแปรสองกลุ่ม และใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยหลายกลุ่ม ผลการวิจัย พบว่า

1. นักเรียนวัยรุ่นในกรุงเทพมหานครส่วนมาก มีทัศนคติต่ออบายมุข 6 อยู่ในระดับปานกลาง
2. นักเรียนวัยรุ่นหญิงมีทัศนคติที่ไม่ดีต่ออบายมุข 6 มากกว่านักเรียนวัยรุ่นชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
3. นักเรียนวัยรุ่นที่อยู่ในระดับการศึกษาสูงกว่า มีทัศนคติที่ดีต่ออบายมุข 6 มากกว่านักเรียนวัยรุ่นที่อยู่ในระดับการศึกษาต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
4. นักเรียนวัยรุ่นที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับต่ำกว่า มีทัศนคติที่ดีต่ออบายมุข 6 มากกว่านักเรียนวัยรุ่นที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
5. นักเรียนวัยรุ่นที่ผู้ปกครองมีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีทัศนคติต่ออบายมุข 6 ไม่แตกต่างกัน
6. นักเรียนวัยรุ่นที่ครอบครัวมีอาชีพหลักแตกต่างกัน มีทัศนคติต่ออบายมุข 6 ไม่แตกต่างกัน
7. นักเรียนวัยรุ่นจากครอบครัวที่มีรายได้สูงและนักเรียนวัยรุ่นจากครอบครัวที่มีรายได้ปานกลาง มีทัศนคติที่ดีต่ออบายมุข 6 มากกว่านักเรียนวัยรุ่นจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่นักเรียนวัยรุ่นจากครอบครัวที่มีรายได้สูงกับนักเรียนวัยรุ่นจากครอบครัวที่มีรายได้ปานกลางมีทัศนคติต่ออบายมุข 6 ไม่แตกต่างกัน
8. นักเรียนวัยรุ่นที่มีการรับรู้ของผู้ปกครองมีความประพฤติด้านอบายมุขเป็นบางครั้ง มีทัศนคติที่ดีต่ออบายมุขสูงกว่านักเรียนที่มีการรับรู้ของผู้ปกครองไม่มีความประพฤติด้านอบายมุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนนักเรียนที่มีการรับรู้ของผู้ปกครองมีความประพฤติด้านอบายมุขบ่อยครั้ง มีทัศนคติต่ออบายมุข ไม่แตกต่างกับนักเรียนวัยรุ่นที่มีการรับรู้ของผู้ปกครองไม่มีความประพฤติด้านอบายมุข

9. นักเรียนวัยรุ่นที่มีการรับรู้ว่าเป็นสนิท มีความประพฤติด้านอบายมุขบ่อยครั้งและนักเรียนวัยรุ่นที่มีการรับรู้ว่าเป็นสนิทที่มีความประพฤติด้านอบายมุขเป็นบางครั้ง มีทัศนคติที่ดีต่ออบายมุข 6 สูงกว่านักเรียนวัยรุ่นที่มีการรับรู้ว่าเป็นสนิทไม่มีความประพฤติด้านอบายมุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

10. นักเรียนวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย มีทัศนคติที่ดีต่ออบายมุข 6 สูงกว่านักเรียนวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุ้มครองมากเกินไปและมากกว่านักเรียนวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนนักเรียนวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุ้มครองมากเกินไปกับนักเรียนวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีทัศนคติต่ออบายมุข 6 ไม่แตกต่างกัน

สุภา แลณี (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติต่อทางแห่งความเสื่อม 6 ประการและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนวัยรุ่น โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1, 3 และ 6 ของโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชน สอนศาสนาอิสลาม ในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 450 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือแบบสอบถามความสัมพันธ์ในครอบครัว และแบบสอบถามทัศนคติต่อทางแห่งความเสื่อม 6 ประการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ t-test การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทิศทางเดียว ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า

1. นักเรียนวัยรุ่นทุกกลุ่มและแต่ละกลุ่มแยกตามเพศและแยกตามระดับการศึกษาที่มีความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่ดีมีทัศนคติที่ดีต่อทางแห่งความเสื่อม 6 ประการ สูงกว่านักเรียนวัยรุ่นที่มีความสัมพันธ์ในครอบครัวดี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักเรียนวัยรุ่นที่มีภูมิลำเนาแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อทางแห่งความเสื่อม 6 ประการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.1 นักเรียนวัยรุ่นโรงเรียนรัฐบาลที่นับถือศาสนาพุทธและนับถือศาสนาอิสลาม มีทัศนคติที่ดีต่อทางแห่งความเสื่อม 6 ประการ สูงกว่านักเรียนวัยรุ่นโรงเรียนเอกชน สอนศาสนาอิสลาม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 นักเรียนวัยรุ่นชายโรงเรียนรัฐบาลที่นับถือศาสนาพุทธ มีทัศนคติที่ดีต่อทางแห่งความเสื่อม 6 ประการ สูงกว่านักเรียนวัยรุ่นชายโรงเรียนรัฐบาลที่นับถือศาสนาอิสลาม และนักเรียนวัยรุ่นชายโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ที่ระดับ .05 ส่วนนักเรียนหญิง พบว่า นักเรียนวัยรุ่นหญิงโรงเรียนรัฐบาลที่นับถือศาสนาพุทธ มีทัศนคติที่ดีต่อทางแห่งความเสื่อม 6 ประการ สูงกว่านักเรียนวัยรุ่นหญิงโรงเรียนรัฐบาลที่นับถือศาสนาอิสลาม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05

2.3 นักเรียนวัยรุ่นระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6 ที่เรียนในโรงเรียนรัฐบาลที่นับถือศาสนาพุทธ มีทัศนคติต่อทางแห่งความเสื่อม 6 ประการ มากกว่านักเรียนวัยรุ่นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนนักเรียนวัยรุ่นระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีทัศนคติต่อทางแห่งความเสื่อม 6 ประการ ไม่แตกต่างกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จุฑารัตน์ บุญญานวัตร เยาวนิจ กิตติธรรกุล และ สมยศ พุ่มหว่า (2548 : 136) ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ของเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา การวิจัยมุ่งศึกษาแนวทางการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ ผลเบื้องต้น ปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เริ่มต้นด้วยการศึกษาแนวทางการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ในพื้นที่จำนวน 3 ซอย การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการมี 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การจัดเวทีเพื่อสร้างความเข้าใจกันระหว่างสมาชิกชุมชนและผู้ผู้นำ 2) การดำเนินงาน และ 3) การติดตามประเมินผล ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของคนเมือง การบริหารจัดการ กลไกของรัฐ รวมทั้งเงื่อนไขของชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผลการวิเคราะห์หาคัดลอกพบแบบขั้นตอน (Stepwise method) จากข้อมูลแบบสอบถามจาก 206 ครั้วเรือน พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บทบาทของผู้ผู้นำและคณะกรรมการชอย การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร แรงจูงใจในการมีส่วนร่วม และระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน ส่วนข้อจำกัดในกระบวนการนี้คือไม่ได้มีการค้นหาทุนของชุมชน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการ

โครงการหาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืนนี้ เป็นโครงการวิจัยที่มุ่งหาชุดของตัวแปรที่ใช้วัดระดับความปลอดภัยของชุมชน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันและมีพลังคุณธรรมที่เข้มแข็ง เพื่อที่จะปกป้องคุ้มครองให้สังคม มีสันติสุข และเจริญก้าวหน้า ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเพื่อ

- 1) หาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืนที่มีคุณภาพ
- 2) ประเมินชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน
- และ 3) ศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาในชุมชนระดับหมู่บ้านหรือตำบล ทั้งหมดประมาณ 77,000 ตำบล ซึ่งจำนวนตำบลทั่วประเทศมีลักษณะเป็นประชากรอนันต์ (infinite population) ไม่ทราบจำนวนปัจจุบันที่แน่นอน และเนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพการปลอดภัยของชุมชนที่มีเครือข่ายพัฒนาชนบทของหน่วยงานทั้งรัฐบาลและเอกชนหลายภาคี ผู้วิจัยจึงใช้เครือข่ายที่ลงทะเบียนไว้กับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (อพช.) ซึ่งเป็นองค์การมหาชนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ที่รวบรวมเครือข่ายพื้นที่การพัฒนา (คพช.) เป็นแหล่งคัดเลือกและสุ่มตัวอย่างตำบลและหมู่บ้านใน 35 จังหวัด (ตาราง 1 ในบทที่ 1) โดยมีรายละเอียดของกลุ่มตัวอย่างตามลำดับ การเก็บข้อมูลดังนี้

ระยะที่ 1 กลุ่มตัวอย่างจากผู้ประสานงานชุมชนในเครือข่ายพื้นที่การพัฒนา (คพช.) ใน 29 จังหวัด 102 ชุมชน จำนวน 102 คน

ระยะที่ 2 กลุ่มตัวอย่างใน 13 จังหวัด จำนวน 26 ชุมชน ผู้ให้ข้อมูล 264 คน

ระยะที่ 3 กลุ่มตัวอย่างในชุมชนปลอดภัยจำนวน 12 ชุมชน ใน 9 จังหวัด จำนวนผู้ให้ข้อมูลในแบบสอบถามตามตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน 95 คน และการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน การสังเกตและสัมภาษณ์วิทยากร และเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนา

ชุมชนในหลายรูปแบบ เช่น การประชุมกลุ่ม การจัดเวทีชาวบ้าน การอบรมสัมมนา การสัมภาษณ์รายบุคคล และการวิเคราะห์เอกสาร

เทคนิคและแบบแผนการวิจัย

เทคนิคการวิจัยที่ใช้ประกอบด้วย

1. การทำ Focus group โดยการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัย
2. การสำรวจความคิดเห็นของผู้ประสานงานชุมชนในเครือข่ายพื้นที่ ซึ่งตอบแบบสอบถามตามความคิดเห็นของตนเองในฐานะปัจเจกบุคคล
3. การใช้แบบสอบถามตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัย
4. การสังเกตและสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อสรุปตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยในชุมชน ศึกษาแนวทางและกระบวนการพัฒนาชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืนในบริบทของสังคมไทย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. ร่างตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืนประกอบด้วย
 - 1.1 นิยามศัพท์เฉพาะ ประกอบด้วยคำศัพท์ 3 คำ คือ ปลอดภัย ตัวชี้วัด และการพัฒนาที่ยั่งยืน
 - 1.2 กำหนดตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยใน 3 ด้าน คือ ตัวชี้วัดด้านพฤติกรรมของบุคคล ตัวชี้วัดด้านสภาพชุมชน และตัวชี้วัดด้านการยกระดับคุณภาพชีวิต
 - 1.3 จุดเน้นและประเด็นการพิจารณา

จากตัวชี้วัด 3 ด้าน ในข้อ 1.2 กำหนดจุดเน้นแต่ละด้านและข้อพิจารณาโดยมีจุดเน้นในแต่ละด้านโดยสังเขปดังนี้

 - ด้านพฤติกรรมของบุคคล กำหนดจุดเน้นดังนี้

คิดและทำในสิ่งที่ถูกต้อง ชอบธรรมและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม ทำใจให้สงบ ปราศจากมลพิษทางจิตใจ มองโลกในแง่ดี ให้อภัย ประเด็นพิจารณาประกอบด้วยข้อพึงปฏิบัติและข้อละเว้น

- ด้านสภาพของชุมชน กำหนดจุดเน้นดังนี้

เสริมความพร้อมและความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อรองรับผลกระทบจากกระแสความเปลี่ยนแปลงอย่างรู้เท่าทัน เน้นการพัฒนาภูมิปัญญาและทุนทางสังคม ประเด็นพิจารณา ประกอบด้วยกิจกรรมในชุมชน เทศกาลงานบุญ ขนบประเพณีและพิธีการต่างๆ วิธีการดำเนินชีวิตประจำวันและสภาพทางกายภาพของชุมชน

- ด้านการยกระดับคุณภาพชีวิต กำหนดจุดเน้นดังนี้

การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม สร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ การคำนึงถึงองค์รวมของชุมชน ประเด็นพิจารณาประกอบด้วย การสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วม การสร้างความสมดุลและความพอเพียงและการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม

1.4 การวัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน มี 4 ระดับ คือ

แต่ละบุคคล หัวหน้าครอบครัว ระดับกลุ่มและระดับชุมชน

2. แบบสอบถามที่เกี่ยวกับสภาพของบุคคลและชุมชน

ประกอบด้วยตอนนำที่เป็นข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบคือ เพศและอายุ ส่วนเนื้อหาของตัวชี้วัดมี 2 ตอน คือความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมหรือการกระทำ ข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยเลย กับสภาพความเป็นจริงของพฤติกรรมของบุคคลหรือสภาพของชุมชน ข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ คือ เป็นจริงมากที่สุด เป็นจริง ไม่ค่อยจริง และไม่จริงเลย

3. คู่มือการเก็บข้อมูลด้วยการใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์

4. คู่มือการบันทึกสภาพชุมชนหรือหมู่บ้าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยทั้งหมด ผู้วิจัยนำเสนอไว้ในภาคผนวก

การสร้างแบบสอบถามการวิจัย

แบบสอบถามตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน ใช้ชื่อแบบสอบถามว่าแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพของบุคคลและชุมชน โดยเลี่ยงไม่ใช้คำว่าปลอดภัยอย่างยั่งยืน เพื่อไม่ให้ผู้ตอบเกิดความวิตกกังวลในการให้ข้อมูล

1. การสร้างข้อคำถาม

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับอบายมุขและวัฒนธรรม (ทางแห่งความเจริญ ใช้ในความหมายตรงกันข้ามกับอบายมุข) ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นพิจารณาชุมชน

ปลอดภัย 3 ลักษณะ คือ พฤติกรรมของบุคคล สภาพชุมชน และการยกระดับคุณภาพชีวิต นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาในการประชุม Focus group สรุปเป็นประเด็นคำถามด้านกิจกรรมในชุมชนหรือการกระทำของบุคคลจำนวน 25 ข้อ และสภาพความเป็นจริงของบุคคลและชุมชน จำนวน 55 ข้อ รวม 80 ข้อ

2. นำแบบสอบถามไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง 102 คน เพื่อพิจารณาค่าอำนาจจำแนกโดยใช้ item - total correlation ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ปรากฏว่าค่าสหสัมพันธ์รายข้อกับคะแนนรวมที่ตัดข้อนั้นออก (Corrected item - total correlation) มีตั้งแต่ $-.0833$ ถึง $.6588$ และค่าความเชื่อมั่น (coefficient) เท่ากับ $.8943$

เกณฑ์การคัดเลือกค่าอำนาจจำแนกใช้ค่าตั้งแต่ $.20$ ขึ้นไป ผลการคัดเลือกได้แบบสอบถามจำนวน 60 ข้อ ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง $.2257$ ถึง $.6588$ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ $.9103$ (ภาคผนวก ข)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

หลังจากร่างตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน และจัดประชุมผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาตัวชี้วัดและปรับปรุงแก้ไขตามมติที่ประชุมรวบรวมข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิมาใช้เป็นหลักในการเขียนข้อคำถามในแบบสอบถาม แล้วนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างผู้ประสานงานในเครือข่ายพื้นที่การพัฒนา 102 ชุมชนใน 29 จังหวัด ผู้ให้ข้อมูล 102 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามส่งทางไปรษณีย์ ใช้วิเคราะห์องค์ประกอบของตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัย

2. กลุ่มตัวอย่าง 26 ชุมชน ใน 13 จังหวัด ผู้ให้ข้อมูล 264 คน เก็บข้อมูลโดยการเข้าไปสังเกต และสอบถาม/สัมภาษณ์ และบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้าน/ตำบล ใช้ประเมินและตรวจสอบชุมชนปลอดภัยและไม่ปลอดภัย

3. กลุ่มตัวอย่าง 12 ชุมชน ใน 9 จังหวัด ผู้ให้ข้อมูลจากแบบสอบถาม 95 คน และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในชุมชนทั้ง 12 แห่ง เพื่อรวบรวมข้อสังเกตเกี่ยวกับแนวและกระบวนการพัฒนาชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาชุมชนปลอดภัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพดังนี้

1. ใช้สถิติพรรณนา เช่น ความถี่ ค่าเฉลี่ย เพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง
2. วิเคราะห์องค์ประกอบของแบบสอบถามในกลุ่มตัวอย่าง 102 ชุมชนเพื่อศึกษาองค์ประกอบของตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัย
3. ข้อมูลเชิงปริมาณของกลุ่มตัวอย่าง 26 ชุมชน ใช้ค่าเฉลี่ยของแต่ละชุมชนเป็นค่าของชุมชน (Sampling Unit Value) ใช้การทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มด้วยสถิติ Nonparametric Mann - Whitney Test
4. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสังเกต และสัมภาษณ์แบบลึก การจัดกลุ่มสนทนา การจัดเวทีชาวบ้าน และการสังเกตการจัดกิจกรรมสัมมนาโครงการพัฒนาชุมชนโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอในบทที่ 4 - 5 โดยบทที่ 4 นำเสนอข้อมูลในการหาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยและการสร้างแบบวัดชุมชนปลอดภัย และการสร้างแบบวัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน ส่วนบทที่ 5 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพการศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนปลอดภัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การทำตัวชี้วัดและการสร้างแบบวัด ชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทนี้ เป็นการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อแรกและข้อที่สอง คือ การทำตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน และการประเมินชุมชนเพื่อตรวจสอบคุณภาพของตัวชี้วัดโดยการเปรียบเทียบผลการวัดการปลอดภัยระหว่างชุมชนปลอดภัยและไม่ปลอดภัย โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นการนำเสนอผลการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัย ตอนที่ 2 เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ห้อยู่ประกอบ (Factor analysis) ของตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยและตอนที่ 3 เป็นการนำเสนอผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างชุมชนปลอดภัยและไม่ปลอดภัย โดยใช้การทดสอบด้วยสถิติอันดับพารามเมตริก (Nonparametric) ด้วยวิธี Mann - Whitney Test และตอนที่ 4 ผลการศึกษาชุมชนปลอดภัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การสรุปผลการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัย

การประชุมผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพิจารณาความเที่ยงตรงและความครอบคลุมของตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยและรวบรวมข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการดำเนินการเพื่อพัฒนาชุมชนปลอดภัย ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้านคุณธรรมจริยธรรมและนักพัฒนาสังคมจำนวน 20 คน และได้สัมภาษณ์/ สอบถาม ผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มเติมอีก 6 คน รวมเป็นการสรุปข้อคิดเห็น

จากผู้ทรงคุณวุฒิ 26 คน การประชุมจัดที่ห้องประชุมสำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซอยประสานมิตร วันที่ 25 มิถุนายน 2548 ผลการประชุมสรุปดังนี้

1. การพิจารณานิยามศัพท์ ที่ประชุมมีความเห็นให้เพิ่มนิยามศัพท์ระดับของการปลอดภัยและการปลอดภัยอย่างยั่งยืน ซึ่งอบายมุขทั้ง 6 ประการนั้น มีระดับความสูญเสียหรือความเสี่ยงในชีวิตแตกต่างกัน เช่น การเที่ยวดูการละเล่นนั้นสำหรับบุคคลทั่วไป อาจเป็นการพักผ่อนคลายเครียด นอกจากนั้นการดูการแสดงอาจเป็นการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม เช่น หมอลำ เพลงอีแซว ทั้งนี้การละเล่นอาจทำให้วัฒนธรรมเหล่านี้สูญหายไป การนิยามศัพท์อบายมุขจึงต้องทำด้วยความระมัดระวังยิ่ง โดยอาจกำหนดขอบเขตจากตัวชี้วัดที่ต้องกำหนดกรอบอย่างชัดเจน

ส่วนตัวชี้วัดนั้นไม่จำเป็นต้องวัดออกมาในเชิงปริมาณเสมอไป โดยอาจอธิบายพฤติกรรมของบุคคลในลักษณะประเภท (Typology) และนิยามการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นควรเน้นการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่อง (Generation to generation)

2. การพิจารณาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน จากมุมมอง 3 ด้าน คือ ด้านพฤติกรรมของบุคคล ด้านสภาพของชุมชน และด้านการยกระดับคุณภาพชีวิตนั้น ที่ประชุมมีความเห็นดังนี้

ตัวชี้วัดด้านพฤติกรรมของบุคคลนั้น เป็นข้อปฏิบัติและข้อห้าม ซึ่งควรพิจารณาจากศีล คือ ข้อห้ามให้ละเว้นทางไปสู่ความเสื่อมและธรรมคือข้อปฏิบัติ ให้ปฏิบัติเพื่อเป็นหนทางสู่ความเจริญ และควรพิจารณาอบายมุขควบคู่ไปกับวัฒนธรรม กล่าวคือ เมื่อละเว้นความชั่วได้แล้ว ควรมีแนวปฏิบัติเพื่อเป็นหนทางสู่ความเจริญ 6 ประเภท คือ การรักษาสุขภาพ การมีระเบียบวินัย การมีคนดีเป็นแบบอย่าง การเรียนรู้อย่างแท้จริง การมีมาตรฐานชีวิตที่ยึดการทำทุกสิ่งที่เป็น ความดี และมีความขยันหมั่นเพียร นอกจากนั้นควรศึกษาแนวคิดในศาสนาอื่นๆ เพิ่มเติมอีกด้วย

สิ่งที่พิจารณาอีกประเด็นหนึ่งคือ การพิจารณาผลดีของการไม่มีอบายมุขและการพิจารณาผลกระทบ (impact) ที่เกิดจากการไม่มีอบายมุขซึ่งเกี่ยวข้องกับตัวชี้วัดด้านการยกระดับคุณภาพชีวิตที่จะช่วยให้เกิดการปลอดภัยอย่างยั่งยืน ที่จะป้องกันไม่ให้เกิดการเสื่อมถอย ทั้งนี้ควรเน้นการสร้างกฎกติกาภายในชุมชนที่ประชาชนร่วมกันสร้างขึ้น

ในส่วนของการวัดความคิด ที่ยังไม่ปรากฏชัดเจนในตัวชี้วัดนั้น จะต้องใช้แนวคิดการวัดเชิงเจตคติต่อพฤติกรรมเสี่ยงและพฤติกรรมด้านดีของการปลอดภัยและไม่ปลอดภัย และใช้การสังเกตจากสภาพจริง เมื่อเข้าไปเก็บข้อมูลในหมู่บ้าน

3. ในการพิจารณาวัดชุมชนปลอดภัยใน 4 ระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว ระดับกลุ่มบุคคลในชุมชนและระดับชุมชนนั้น ที่ประชุมเห็นว่าไม่จำเป็นต้องวัดใน 4 ระดับ เพราะทุกคนจะสะท้อนภาพของตัวเองออกมาในระดับปัจเจกบุคคล แต่ควรศึกษากับบุคคลในระดับอายุต่างกัน โดยเฉพาะควรคิดถึงเด็กรุ่นใหม่ว่าเขาคิดอย่างไรกับเรื่องอบายมุขต่างๆ เหล่านี้

คณะผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการวิจัยในช่วงสุดท้ายของโครงการว่า ควรจะมีข้อเสนอให้ชุมชนสร้างแกนนำชุมชนปลอดภัย โดยเน้นที่ตัวบุคคลให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน โดยเป็นเป้าหมาย (goal) หลักของโครงการวิจัยนี้ด้วย ที่มุ่งจะให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

จากการประชุมปฏิบัติการ ผู้วิจัยได้พิจารณาจากข้อวิพากษ์ ข้อเสนอแนะและดำเนินการดังนี้

1. ตัวชี้วัดจะพิจารณาด้านอบายมุขและวัฒนธรรมไปพร้อมๆ กัน โดยพิจารณาว่า หากละเว้นอบายมุขแล้ว บุคคลควรจะดำเนินชีวิตตามแนววัฒนธรรม กล่าวคือเน้นการกระทำความดีปฏิบัติในหนทางที่จะไปสู่ความเจริญ

2. ตัวชี้วัดที่เป็นความคิดนั้น นอกจากจะวัดจากแบบสอบถามที่สร้างขึ้นแล้ว ยังใช้การสังเกตจากสภาพจริงของหมู่บ้าน ในลักษณะพฤติกรรมส่วนบุคคล สภาพของชุมชน และการสอบถามความคิดเห็นเพิ่มเติม

3. การวัดชุมชนปลอดภัย ใช้วัดความคิดเห็นและความจริงของบุคคลในระดับปัจเจกบุคคล โดยศึกษากับบุคคลในชุมชนที่มีอายุต่างกันตามข้อเสนอแนะของที่ประชุม จึงกำหนดข้อมูลด้านอายุของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นช่วงอายุ 4 ช่วงคือ ต่ำกว่า 20 ปี 20 - 39 ปี 40 - 59 ปี และ 60 ปีและมากกว่า

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัย

แบบสอบถาม/สัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ มี 2 ตอน ตอนที่ 1 มี 25 ข้อ เป็นการแสดงความเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อกิจกรรมหรือการกระทำต่างๆ ต่อสภาพชุมชนว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยในระดับใด คือ เห็นด้วยมากที่สุด เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยเลย ตอนที่ 2 มี 55 ข้อ เป็นสภาพความเป็นจริงของพฤติกรรมของบุคคลหรือผู้ตอบกับสภาพของชุมชน โดยให้แสดงความเห็นว่าเห็นจริงเพียงใด คือ เป็นจริงมากที่สุด เป็นจริง ไม่ค่อยจริง และไม่จริงเลย

ข้อมูลที่น่าวิเคราะห์องค์ประกอบเป็นข้อมูลจากประชาชน 29 จังหวัด จำนวน 102 คน ดังตาราง 2

ตาราง 2 กลุ่มตัวอย่างจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นเพื่อวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	กรุงเทพ	12	11.8	11.8	11.8
	กำแพงเพชร	2	2.0	2.0	13.7
	ขอนแก่น	15	14.7	14.7	28.4
	จันทบุรี	1	1.0	1.0	29.4
	ฉะเชิงเทรา	1	1.0	1.0	30.4
	ชลบุรี	2	2.0	2.0	32.4
	ชุมพร	1	1.0	1.0	33.3
	เชียงใหม่	4	3.9	3.9	37.3
	ตรัง	1	1.0	1.0	38.2
	ตาก	2	2.0	2.0	40.2
	นครราชสีมา	6	5.9	5.9	46.1
	นครศรีธรรมราช	2	2.0	2.0	48.0
	นนทบุรี	11	10.8	10.8	58.8
	น่าน	8	7.8	7.8	66.7
	บุรีรัมย์	3	2.9	2.9	69.6
	ประจวบคีรีขันธ์	1	1.0	1.0	70.6
	พัทลุง	2	2.0	2.0	72.5
	ระนอง	1	1.0	1.0	73.5
	ระยอง	1	1.0	1.0	74.5
	ราชบุรี	4	3.9	3.9	78.4
	ลพบุรี	2	2.0	2.0	80.4
	ลำปาง	2	2.0	2.0	82.4
	เลย	7	6.9	6.9	89.2
	สงขลา	2	2.0	2.0	91.2
	สุราษฎร์ธานี	1	1.0	1.0	92.2
	หนองคาย	2	2.0	2.0	94.1
	อุดรธานี	2	2.0	2.0	96.1
	อุตรดิตถ์	1	1.0	1.0	97.1
	อุบลราชธานี	3	2.9	2.9	100.0
	Total		102	100.0	100.0

การวิเคราะห์องค์ประกอบมีตัวแปร 60 ตัว สกัดองค์ประกอบแบบ Principal component ได้องค์ประกอบ 7 องค์ประกอบ ดังตาราง 3 และหมุนแกนแบบ Varimax เพื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบในแต่ละตัวแปรโดยใช้หลักการพิจารณาดังนี้

1. คัดเลือกเฉพาะข้อที่มีน้ำหนักองค์ประกอบ .30 ขึ้นไป
2. สำหรับข้อที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .30 ขึ้นไป มีมากกว่า 1 องค์ประกอบพิจารณาดังนี้

2.1 ถ้าน้ำหนักองค์ประกอบใน 2 องค์ประกอบหรือมากกว่า 2 องค์ประกอบต่างกันน้อยกว่า .10 จะถูกคัดออกเพราะเป็นข้อที่ไม่สามารถอธิบายองค์ประกอบเพียงองค์ประกอบเดียวได้

2.2 ถ้าน้ำหนักองค์ประกอบหนึ่งมากกว่าองค์ประกอบอื่นตั้งแต่ .10 ขึ้นไป แสดงว่าข้อนั้นอธิบายองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักสูงกว่าได้

จากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบได้ตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ 31 ตัวชี้วัดดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 พฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับอบายมุข ประกอบด้วย

- ตัวชี้วัดที่ 1 การเที่ยวกลางคืน
- ตัวชี้วัดที่ 2 การเที่ยวสถานเริงรมย์
- ตัวชี้วัดที่ 3 การสื่อเลี่ยนความพิการหรือจุดด้อยของคนอื่น
- ตัวชี้วัดที่ 4 การติดยาเสพติด
- ตัวชี้วัดที่ 5 การเล่นเกมและการส่งเงินส่วนไปชิงโชค
- ตัวชี้วัดที่ 6 การคบเพื่อน
- ตัวชี้วัดที่ 7 การเกียจคร้านการทำงาน
- ตัวชี้วัดที่ 8 การรวมกลุ่มเพื่อทำประโยชน์ให้สังคม

องค์ประกอบที่ 2 สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ ประกอบด้วย

- ตัวชี้วัดที่ 9 หมู่บ้านสงบปลอดภัย
- ตัวชี้วัดที่ 10 สภาพพร้อมรับเป็นธรรมชาติ
- ตัวชี้วัดที่ 11 รักท้องถิ่นเป็นเครือญาติที่ดี

- ตัวชี้วัดที่ 12 การไม่มีแหล่งมั่วสุมและปลอดภัยยาเสพติด
 ตัวชี้วัดที่ 13 การยึดมั่นขนบประเพณี

องค์ประกอบที่ 3 การตั้งกลุ่มในชุมชนเพื่อส่งเสริมการทำความดี (การสร้างภูมิคุ้มกัน)
 ประกอบด้วย

- ตัวชี้วัดที่ 14 การตั้งกลุ่มออมทรัพย์
 ตัวชี้วัดที่ 15 การเชื่อถือในภูมิปัญญาท้องถิ่น
 ตัวชี้วัดที่ 16 การสืบทอดประเพณีและการส่งเสริม
 ตัวชี้วัดที่ 17 การเกษตรธรรมชาติ
 ตัวชี้วัดที่ 18 ความเอื้ออาทรในสังคม

องค์ประกอบที่ 4 กิจกรรมทางสังคมเกี่ยวกับบอบายมุข ประกอบด้วย

- ตัวชี้วัดที่ 19 การพนันประเภทต่างๆ รวมทั้งการพนันในเกมกีฬาพื้นเมือง
 ตัวชี้วัดที่ 20 การผลิตสุราที่บ้าน
 ตัวชี้วัดที่ 21 การพนันที่ถูกกฎหมาย

องค์ประกอบที่ 5 การสร้างความสมดุลทางสังคม ประกอบด้วย

- ตัวชี้วัดที่ 22 ปัญหาการกำจัดสิ่งปฏิกูล
 ตัวชี้วัดที่ 23 การไม่มีอาชีพเป็นหลักแหล่ง
 ตัวชี้วัดที่ 24 การใช้กฎหมาย

องค์ประกอบที่ 6 จิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในสังคม ประกอบด้วย

- ตัวชี้วัดที่ 25 การร่วมมือพัฒนาชุมชน
 ตัวชี้วัดที่ 26 การใช้เทคโนโลยีสื่อสารที่ไม่เหมาะสม
 ตัวชี้วัดที่ 27 การไม่มีพฤติกรรมเสี่ยง
 ตัวชี้วัดที่ 28 การไม่สนับสนุนการแสดงที่ไม่เหมาะสม

องค์ประกอบที่ 7 พฤติกรรมที่คล้อยตามสังคม ประกอบด้วย

- ตัวชี้วัดที่ 29 การมีเมตตาจิต
 ตัวชี้วัดที่ 30 การไม่หลงใหลในการพนัน
 ตัวชี้วัดที่ 31 การส่งเสริมสุขภาพ

ตอนที่ 3 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างชุมชนปลอดภัยและไม่ปลอดภัย

กลุ่มตัวอย่างในชุมชน 26 ชุมชนรวม 264 คน ผู้ให้ข้อมูลในแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพของบุคคลและชุมชน ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่ใช้วัดตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยเพศชายและหญิงใกล้เคียงกัน (135 และ 129 คน ตามลำดับ) และมีอายุอยู่ระหว่าง 40 - 59 ปี มากที่สุดคือ 122 คน (46.2%) รองลงมาคืออายุ 20 - 39 ปี จำนวน 80 คน (30.3%) ส่วนอายุ 60 ปีและสูงกว่า กับอายุต่ำกว่า 20 ปี มีจำนวนใกล้เคียงกันคือ 32 และ 30 คน ตามลำดับ (12.1% และ 11.4%)

ในการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างชุมชนที่ปลอดภัยและไม่ปลอดภัยนั้น หน่วยตัวอย่างของการวิเคราะห์ (sampling Unit) คือ ชุมชนแต่ละชุมชน ดังนั้นตัวแปรคุณลักษณะของชุมชนอันได้แก่ตัวชี้วัดและคะแนนองค์ประกอบชุมชนปลอดภัยจึงใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ของผู้ตอบแบบสอบถามในชุมชนนั้น

จากการบันทึกภาคสนาม ผลการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนที่ไปเก็บข้อมูล มีข้อสังเกต 2 ประการ คือ

1. ในชุมชนอิสลามการตอบคำถามมักจะตอบตามหลักศาสนา ไม่สามารถแยกแยะได้ว่าสภาพจริงเป็นเช่นนั้นหรือไม่ และหมู่บ้านหนึ่งในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้ใหญ่บ้านจะเลือกชาวบ้านมาให้สัมภาษณ์ในบ้านผู้ใหญ่บ้านพร้อมกัน โดยนักวิจัยและผู้ช่วย 3 คน สัมภาษณ์แต่ละคนในห้องเดียวกันที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ปรากฏว่าผู้ถูกสัมภาษณ์ทั้งสามจะให้คำตอบเหมือนกัน เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านก็นั่งอยู่ที่นั่นด้วย

ส่วนอีกหมู่บ้านหนึ่งในเขตชานกรุงเทพฯ (เขตหนองจอก) ผู้วิจัยได้ติดต่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ (พยาบาล) ในสถานีนามัย ปรากฏว่าการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างกับการบันทึกของผู้เก็บข้อมูล ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานในห้องที่ไม่สอดคล้องกันและผู้ตอบแบบสอบถามบางคนถึงกับบอกว่าต้องพูดตามหลักคำสอนในศาสนาเท่านั้น จะพูดในสิ่งที่ไม่ตรงกับหลักศาสนาไม่ได้ ดังนั้นข้อมูลเชิงปริมาณของชุมชนเหล่านี้จึงไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นได้

2. บางชุมชนที่มีรายงานเบื้องต้นว่า ไม่มีโครงการพัฒนานั้น ในสภาพจริงแล้วชุมชนเหล่านั้น ยังมีโครงการพัฒนาชุมชนจากหน่วยงานต่างๆ ในช่วง 5-10 ปี หรือผู้นำชุมชนได้รับทราบกระบวนการพัฒนาจากหมู่บ้านอื่น ก็นำมาใช้ในหมู่บ้านตนเองอย่างไม่เป็นทางการทำให้เกิดการพัฒนาในระดับหนึ่ง

จากข้อสังเกตข้างต้น ผู้วิจัยจึงคัดกลุ่มตัวอย่างออก 6 ชุมชนให้เป็นกลุ่มกึ่งพัฒนา และจัดเป็นกลุ่มปลอดภัย 10 ชุมชน (กลุ่มมีโครงการพัฒนา) และกลุ่มไม่ปลอดภัย 10 ชุมชน (กลุ่มไม่มีโครงการพัฒนา)

การทดสอบความแตกต่างระหว่างชุมชนที่ปลอดภัยและไม่ปลอดภัยด้วยเทคนิค Mann - Whitney test นั้น ใช้ค่าของหน่วยตัวอย่างทั้งหมด 20 หน่วย (N = 20) มาเรียงลำดับกันโดยจัดเป็น 2 ประเภท คือ กลุ่มปลอดภัย (สัญลักษณ์ 1) และกลุ่มไม่ปลอดภัย (สัญลักษณ์ 0) แล้วหาค่าเฉลี่ยของลำดับที่ (Mean ranks) ของแต่ละประเภท ดำเนินการเปรียบเทียบดังนี้

การเปรียบเทียบตามองค์ประกอบ 7 องค์ประกอบ

องค์ประกอบที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ องค์ประกอบที่ 1, 2, 4 และ 7

องค์ประกอบที่ 1	คือ	พฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับอบายมุข
องค์ประกอบที่ 2	คือ	สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ
องค์ประกอบที่ 4	คือ	กิจกรรมทางสังคมเกี่ยวกับอบายมุข
องค์ประกอบที่ 7	คือ	พฤติกรรมที่คล้อยตามสังคม

ตัวชี้วัดที่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ตัวชี้วัดที่ 5, 6 และ 7 ในองค์ประกอบที่ 1 ตัวชี้วัดที่ 13 ในองค์ประกอบที่ 2 ตัวชี้วัดที่ 19 และ 21 ในองค์ประกอบที่ 4 และตัวชี้วัดที่ 30 และ 31 ในองค์ประกอบที่ 7

ตัวชี้วัดที่ 5	คือ	การเล่นเกมและการส่งเงินส่วนไปชิงโชค
ตัวชี้วัดที่ 6	คือ	การคบเพื่อน
ตัวชี้วัดที่ 7	คือ	การเก็ยจกร้านการงาน
ทั้ง 3 ตัวชี้วัดนี้	อยู่ใน	องค์ประกอบที่ 1 พฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับอบายมุข
ตัวชี้วัดที่ 13	คือ	การยึดมั่นขนบประเพณี
ตัวชี้วัดนี้	อยู่ใน	องค์ประกอบที่ 2 สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ
ตัวชี้วัดที่ 19	คือ	การพนันประเภทต่างๆ รวมทั้งการพนันในเกมกีฬาพื้นเมือง
ตัวชี้วัดที่ 21	คือ	การพนันที่ถูกกฎหมาย

ตัวชี้วัดทั้ง 2 นี้อยู่ในองค์ประกอบที่ 4 กิจกรรมทางสังคมเกี่ยวกับอบายมุข
 ตัวชี้วัดที่ 30 คือ การไม่หลงใหลในการพนัน
 ตัวชี้วัดที่ 31 คือ การส่งเสริมสุขภาพ
 ตัวชี้วัดทั้ง 2 นี้อยู่ในองค์ประกอบที่ 7 พฤติกรรมที่คล้อยตามสังคม

ตอนที่ 4 ผลการศึกษาชุมชนปลอดภัย

นอกจากการศึกษาชุมชนปลอดภัยเพื่อการเปรียบเทียบตามตัวชี้วัดเชิงปริมาณ ในตอนที่ 3 แล้ว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาภาคสนามเพิ่มเติมโดยการเข้าไปสังเกตสภาพหมู่บ้าน และสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้านทั้งที่เป็นทางการ (ได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน) และไม่เป็นทางการ (ได้แก่ผู้นำกลุ่มต่างๆ) รวม 12 แห่ง ประกอบด้วย

1. ชุมชนสันติอโศก ถนนนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ
2. หมู่บ้านนาเพียง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
3. ชุมชนภูผาฟ้า น้ำ หมู่ที่ 5 บ้านแม่เลา ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และชมรมมังสวิรัตติ ถนนมหิตล ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
4. บ้านอ่าวซ่อ ตำบลอ่าวใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด
5. หมู่ที่ 2 ตำบลแหลมกลัด อำเภอเมือง จังหวัดตราด
6. หมู่ที่ 6 ตำบลสวนป่าน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
7. บ้านหนองแวง ตำบลหนองแวง อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา
8. สี่มาอโศก หมู่ที่ 5 ตำบลหนองบัวศาลา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
9. หมู่ที่ 3-4 ตำบลหนองตะพาน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง
10. หมู่ที่ 8 ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
11. หมู่ที่ 7 ตำบลคำขวาง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
12. บ้านหนองหว้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

จากการวิเคราะห์บันทึกข้อมูลหมู่บ้าน กลุ่มชุมชนปลอดภัย มีลักษณะสำคัญที่แตกต่างจากกลุ่มชุมชนไม่ปลอดภัย ดังนี้

1. กลุ่มมีผู้นำที่เข้มแข็ง ผู้นำชุมชนที่มีทั้งผู้นำไม่เป็นทางการ (คือไม่ใช่ผู้ใหญ่บ้าน) และผู้นำที่เป็นทางการคือเป็นผู้ใหญ่บ้าน หรือนายก อบต. ตัวอย่างผู้นำชุมชนที่พัฒนาตนเอง เป็นเยี่ยมอย่างกับชาวบ้าน โดยในอดีตเขาเป็นคนขี่มอเตอร์ไซค์รับจ้าง คืมเหล็ก สูบบุหรี่ เป็นนักเลง แต่กลับตัวได้พัฒนาตนเอง จนสามารถเลิกเหล้า เลิกบุหรี่ ทำตัวเป็นตัวอย่าง ในชุมชน ชักชวนเพื่อนในกลุ่มให้เลิกอบายมุข หันมาปรับปรุงชุมชนเป็นที่รักใคร่ของคน ในชุมชนทุกเพศทุกวัย โดยได้รับการยกย่องว่า "คูชิ คนคนนี้เปลี่ยนตัวเองจากคนที่แทบจะ เอาตัวไม่รอด มาเป็นแกนนำชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถชักจูงชาวบ้านให้เลิกทำความชั่ว มาเป็นคนดี พัฒนาหมู่บ้านได้"

2. การให้โอกาสคนรุ่นหลังเข้ามาร่วมกิจกรรมเพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของชุมชน ไม่ให้สะดุดหรือหยุดลง โดยการให้คนอายุ 20 กว่าปี มาร่วมเป็นแกนนำ และการจัดกิจกรรม ครอบครัวยุคใหม่ โดยครอบครัวแกนนำทำอาหาร ไปรับประทานร่วมกับชาวบ้านเป็นกลุ่ม เล็กๆ 3-4 ครอบครัว เวียนกันไป ให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวร่วมกิจกรรม ซึ่งนอกจาก จะเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ในครอบครัวแล้ว ยังทำให้พ่อแม่และลูกๆ ได้คุยกันและแต่ละ ครอบครัวสนิทสนมกัน ทั้ง 2 รุ่น มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

3. พฤติกรรมส่วนบุคคล บุคคลที่อยู่ในชุมชนปลอดภัยส่วนใหญ่จะไม่ดื่มสุรา ไม่ติดยาเสพติด ไม่สูบบุหรี่ ไม่นิยมเครื่องคืมบำรุงกำลัง ส่วนในชุมชนไม่ปลอดภัย เมื่อบอกว่าในหมู่บ้านไม่มีปัญหายาเสพติด เพราะมีการจับกุมมาก ชาวบ้านเลยไม่กล้า (อันแสดงถึงการงด เพราะโดนบังคับ) ส่วนการขายหวย ขายลอตเตอรี่ ยังมีอยู่บ้าง ทั้ง 2 สภาพชุมชน ในงานศพยังมีการเล่นการพนันและดื่มสุราอยู่บ้าง เพราะชาวบ้านบอกว่าเป็นประเพณี และอยู่ห่างๆ เจียบเหงา น่ากลัว ต้องดื่มสุรา และเล่นการพนันเป็นการฆ่าเวลา ในส่วนของการมีกลุ่มเกเรนั้น ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะบอกว่าเป็นเด็กจากที่อื่น ไม่ใช่เด็กใน หมู่บ้าน และถ้ามีการทะเลาะวิวาทก็เนื่องมาจากเด็กที่อื่น

4. สภาพแวดล้อมของชุมชน

ชุมชนปลอดภัยและไม่ปลอดภัย ถนนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นถนน คอนกรีตหรือลาดยาง แต่ค่อนข้างแคบ อาจเป็นเพราะส่วนใหญ่ใช้มอเตอร์ไซค์ สภาพถนน ส่วนใหญ่ยังอยู่ในสภาพดี มีชุมชนไม่ปลอดภัยบางชุมชนที่มีสภาพถนนลาดยางที่เป็น หลุมเป็นบ่อ

มีเพียงบางชุมชนที่มีสนามให้เด็กเล่นกีฬา กัน ส่วนใหญ่เด็กจะใช้ลานวัดหรือสนาม โรงเรียน เป็นที่เล่นกลางแจ้งกัน

การกำจัดขยะถ้าชุมชนอยู่ใกล้เมืองจะมีรถขยะมาเก็บ หรือบางชุมชนไม่ต้องการเสียเงินค่าเก็บขยะก็จะเผา ซึ่งไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนถึงชาวบ้าน เพราะมีที่กว้างขวางไม่เกิดมลพิษมากมาย

5. การยกระดับคุณภาพชีวิต

การตั้งกลุ่มภายในชุมชน มักจะใช้ความต้องการของชาวบ้าน การนำเสนอในเวทีชาวบ้าน ส่วนในชุมชนไม่ปลอดภัย การตั้งกลุ่มมักจะมีจุดเริ่มจากทางราชการ และกิจกรรมมักจะไม่ค่อยประสบความสำเร็จ และจะค่อยๆ เลิกรากันไป

ในชุมชนปลอดภัยกิจกรรมกลุ่มจะมีสมาชิกเข้าร่วมค่อนข้างมาก และจะถือโอกาสเป็นการสังสรรค์ไปด้วยในตัว ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่บ้าน รักท้องถิ่น และมีสภาพความเป็นญาติพี่น้อง ตามความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากกว่าเครือข่ายทางสายโลหิต หรือบางกรณีที่เป็นทั้งสองลักษณะ

สรุปผลการศึกษาชุมชนปลอดภัย ผู้วิจัยได้ตัวชี้วัดจากการเก็บข้อมูลภาคสนามเพิ่มเติมจากข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากการวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบดังนี้

องค์ประกอบที่ 8 ลักษณะผู้นำชุมชน ประกอบด้วย

ตัวชี้วัดที่ 32 การมีผู้นำที่เข้มแข็ง พัฒนาตนเองเป็นแบบอย่างของชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 33 การมีผู้นำหลายคน ไม่ใช่ผู้นำเดียว

องค์ประกอบที่ 9 กิจกรรมพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย

ตัวชี้วัดที่ 34 การจัดเวทีสาธารณะ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 35 การสร้างจิตสำนึกสาธารณะ มองภาพส่วนรวมมากกว่าส่วนบุคคล

องค์ประกอบที่ 10 กิจกรรมร้านค้าชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 36 สินค้าในร้านเน้นสินค้าจำเป็นในครัวเรือน ลดสินค้าที่ส่งเสริม
อบายมุข

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ กระบวนการพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลการพัฒนาชุมชนในลักษณะต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนของประเทศ การพัฒนาชุมชนเหล่านี้มีหลากหลายรูปแบบ ทั้งการพัฒนาโดยเน้นคุณธรรมและการปรับปรุงคุณภาพชีวิต การพัฒนาที่เน้นการละเว้นอบายมุข การพัฒนาที่เน้นการเพิ่มผลผลิต การเกษตรอินทรีย์และเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากการวิจัยนี้เน้นการละเว้นอบายมุข ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายที่เข้าไปศึกษากระบวนการพัฒนา จึงมุ่งเน้นการพัฒนาโดยมุ่งละเว้นหรือหลีกเลี่ยงอบายมุขและมีกระบวนการฝึกอบรมอย่างเป็นทางการเป็นสำคัญ และศึกษากระบวนการพัฒนาในลักษณะอื่นๆ ที่เกิดผลบั่นปลายเป็นการละเว้นอบายมุขเช่น โครงการเกษตรอินทรีย์ โครงการพัฒนาชุมชนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของกระบวนการพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการฝึกอบรม การจัดเวทีชาวบ้าน การพูดคุยกับผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน และการศึกษาจากเอกสารการพัฒนาของชุมชนต่างๆ ที่เป็นกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ได้สรุปเป็นรูปแบบของกระบวนการพัฒนาเป็น 4 รูปแบบดังนี้

- รูปแบบที่ 1 การเน้นคุณธรรมและการถือศีล
- รูปแบบที่ 2 การเน้นกระบวนการกลุ่ม ความเข้มแข็งของกลุ่มและบุคคลต้นแบบในชุมชน
- รูปแบบที่ 3 การเน้นภูมิปัญญาไทย ทูตทางสังคม และการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน
- รูปแบบที่ 4 การเน้นการพัฒนาอาชีพ เกษตรอินทรีย์ เศรษฐกิจพอเพียง

รูปแบบที่ 1 การเน้นคุณธรรมและการถือศีล

กระบวนการพัฒนาชุมชนโดยเน้นคุณธรรมและการถือศีล มี 2 รูปแบบคือ โครงการพัฒนาภายใต้การกำกับดูแลของสมาคมผู้ปฏิบัติธรรมเครือข่ายอโศกในหลักสูตร "สังฆธรรมชีวิต" และหลักสูตร "เยาวชนคนสร้างชาติ" กับโครงการสังฆะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต หลักสูตร "ค่ายคุณธรรม"

รูปแบบที่ 1.1 กระบวนการพัฒนาชุมชนตามแนวบุญนิยมของเครือข่ายอโศก โดยอิงความหมายของ "บุญ" ตามความหมายเดิมที่แปลว่าการชำระกิเลส (จึงเชียงฟ้าชื่อ, 2544 หน้า 76) นั่นคือ แนวทางบุญนิยม เป็นการลดความต้องการส่วนเกินของชีวิตปลดปล่อยตัวเอง จากภาวะบีบคั้นจากปัญหาต่างๆ ที่ถูกกระตุ้นด้วยระบบบริโภคนิยม ทำให้บุญกลายเป็น จุดหมายและเป็นแรงจูงใจให้เกิดความขยันทำงาน เสียสละ แบ่งปันส่วนเกินแก่เพื่อนมนุษย์ อย่างมีปัญญา

สมาคมผู้ปฏิบัติธรรมเครือข่ายอโศก ดำเนินการอบรมกสิกรรมภายใต้หลักสูตร "สังฆธรรมชีวิต" และอบรมเยาวชนหลักสูตร "เยาวชนคนสร้างชาติ" โดยใช้เวลา 4 คืน 5 วัน ทั้งสองหลักสูตร สถานที่ฝึกอบรมคือศูนย์ฝึกอบรมของเครือข่ายกสิกรรม ไร่สารพิชของกลุ่มบุญนิยม 23 แห่ง ทั่วประเทศ มีเป้าหมายช่วยเหลือกสิกรและเยาวชนที่เข้าโครงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมลด ละ เลิก อบายมุข ลดการใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น ดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจ พอเพียง ทำกสิกรรมไร่สารพิช ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชหรือวัชพืช สามารถทำปุ๋ยชีวภาพและสารสกัดจากธรรมชาติ ทดแทน

หลังการอบรมแล้วมีการติดตามประเมินผลโดยกลุ่มพี่เลี้ยงประจำศูนย์แต่ละภาค มีโครงการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบ ดังนี้

1. กิจกรรมติดตามสนับสนุนในพื้นที่โดยออกเยี่ยม ให้กำลังใจ สร้างเครือข่าย ทางเลือก สนับสนุนให้ร่วมกันสร้างกลุ่มและพัฒนาทั้งด้านจิตภาพและกายภาพ

- ด้านจิตภาพ พัฒนาสู่ความเป็นชุมชนแห่งศีล มีจิตตั้งมั่นในการลด ละ เลิก อบายมุข นำไปสู่การปลดหนี้และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

- ด้านกายภาพ พัฒนาสู่ความเป็นชุมชน "บุญนิยม" ที่อยู่ร่วมกันโดยถือ "บุญ" (การให้ การเสียสละ) เป็นเป้าหมาย เน้นการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย สร้างองค์การเรียนรู้

การพึ่งตนเองด้วยการสร้างทรัพยากรและใช้อย่างมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานของการให้ประโยชน์สูง ประหยัดสุด สร้างระบบเครือข่ายแลกเปลี่ยนทรัพยากรหรือระดมสรรพกำลังในการช่วยเหลือสังคมโดยเน้นหลักการดังนี้

1) ลดรายจ่ายด้วยการพึ่งพาตนเองแบบเบ็ดเสร็จ เน้นการผลิตเพื่อบริโภค ให้อุดมสมบูรณ์ และพอเพียง ไม่เน้นเรื่องเงิน วรรรงค์ลดค่าใช้จ่ายด้านปัจจัยการผลิตด้วยการถ่ายทอดเทคโนโลยีชีวภาพ เช่น การแปรรูปขยะให้เป็นปุ๋ยชีวภาพ เพิ่มศักยภาพเครือข่ายชุมชนในการร่วมกันแปรรูปและแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ระหว่างกันเอง

2) เพิ่มรายได้ด้วยอาชีพเสริมเน้นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ทำอาชีพแปรรูปผลไม้พื้นบ้าน การทำเครื่องดื่ม ผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดอาหารแปรรูปและเวชภัณฑ์สมุนไพร

2. กิจกรรมส่งเสริมการตลาด ไร่สารพิษแก่กลุ่มกสิกร ร่วมมือกับองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำผลผลิตของเครือข่ายที่มีคุณภาพสู่ผู้บริโภคในราคาประหยัด ภาคีการตลาด (8 องค์กรพาณิชย์บุญนิยม) และองค์กรผู้บริโภค

3. กิจกรรมศึกษาดูงาน เพื่อสร้างวิสัยทัศน์ความรู้และประสบการณ์ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

กิจกรรมการอบรม ใช้หลักสูตรสังฆกรรมชีวิต 5 วัน 4 คืน

1. พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านจิตวิญญาณ ประกอบด้วย กิจกรรม

1. ธรรมรับอรุณ ช่วงเช้าของทุกวัน สมณะจะแสดงธรรม ซึ่งให้เห็นถึงสาเหตุแห่งทุกข์ แนวทางที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข เน้นการสร้างคุณธรรม ด้วยการประณีต ประหยัด ซื่อสัตย์ เสียสละ กตัญญูต่อบุพการี ผู้มีพระคุณ ประเทศชาติ อุดมรู้วของชีวิต ด้วยการลด ละ เลิก อบายมุข

2. พบสมณะ แบ่งกลุ่ม แต่ละสี่ พบสมณะเพื่อซักถามปัญหาชีวิต ในรายละเอียดของแต่ละคน และแนวทางการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม

3. พรก่อนจาก วันสุดท้าย สมณะจะให้ศีล ให้พรที่จะนำไปปฏิบัติให้เกิดความผาสุกเจริญก้าวหน้า

4. สวดมนต์ ไหว้พระ ฟังสมาธิ ช่วงเช้ากิจกรรมรับอรุณจะสวดมนต์ไหว้พระ และก่อนนอนทุกวัน จะนั่งสมาธิ เพื่อฝึกจิตใจให้สงบนิ่ง พร้อมทั้งจะเผชิญ และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต

2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านกายภาพ ประกอบด้วย การบรรยายให้ความรู้จากปฏิบัติกร (วิทยากร) ที่มีความรู้- ประสบการณ์ในแต่ละด้าน ลงมือและฝึกปฏิบัติการจริง ในฐานงานอาชีพต่างๆ เน้นเศรษฐกิจพอเพียง การพึ่งตนเองแบบเบ็ดเสร็จ

- 1) การทำกิจกรรมไร้สารพิษ
 - 2) ปูหมักชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ
 - 3) การทำน้ำยาซักล้างต่างๆ เช่น แชมพูสมุนไพร น้ำยาซักผ้า น้ำยาล้างจาน สบู่เหลว สบู่ก้อน น้ำยาอเนกประสงค์
 - 4) การแปรรูปอาหาร เช่น น้ำเต้าหู้ ปาท่องโก๋ ปลาาร้าถั่ว เต้าเจี้ยว การทำขนมถั่วกรอบแก้ว
 - 5) การพึ่งตนเองด้านสุขภาพ ได้แก่ การทำอาหารเพื่อสุขภาพ การทำสมุนไพร ลูกประคบ ยาต้ม ยาหม่อง การอบสมุนไพร
3. การพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยมีการบรรยาย และฝึกปฏิบัติการ 5 ส
- แต่ละวัน ทุกกลุ่มสี่ จะได้ฝึกทำ 5 ส ในสถานที่พักส่วนตัวแต่ละบ้าน สถานที่ ส่วนรวม เช่น โรงครัว ศาลา ห้องอบรม และในฐานงานบางฐาน
 - พี่เลี้ยง 5 ส จะตรวจเยี่ยม ประเมินผล ให้คะแนน โดยแข่งขันกัน

4. สารบบันเทิง

เมื่อสิ้นสุดการอบรม ก่อนสมาชิกจะแยกย้ายกลับภูมิลำเนาได้จัดให้มีการระดมสมองใน 2 ประเด็น ดังนี้

1. ความตั้งใจที่จะกลับไปพัฒนาตนเองและครอบครัว
2. ความตั้งใจที่จะกลับไปพัฒนาชุมชนและหมู่บ้าน

ตัวอย่างของผลการระดมสมองมีดังนี้

1. การพัฒนาตนเอง

1.1 การพัฒนาตนเองด้านคุณธรรม

- 1) จะลดละ เลิกอบายมุข เลิกซื้อหวย เลิกสิ่งมีเงินเมาทุกอย่าง เลิกสิ่งที่ไม่ดี
- 2) พยายามลดการเบียดเบียนสัตว์ เลิกกินเนื้อสัตว์ กินเจวันเกิด และวันพระ
- 3) ทำบุญใส่บาตร
- 4) เป็นตัวอย่างที่ดีในชุมชน

- 1.2 การพัฒนาตนเองด้านอาชีพ
 - 1) ปลูกผักไร้สารพิษ
 - 2) เลิกใช้ปุ๋ยเคมี
 - 3) ทำปุ๋ยชีวภาพ
 - 4) ทำอาชีพเสริม-ถั่วกรอบแก้ว น้ำเต้าหู้ ปาท่องโก๋ น้ำยาซักผ้า แชมพูและ
ทำยาหม่องสมุนไพร
2. สิ่งที่จะกลับไปพัฒนาชุมชน
 - 2.1 ชักชวนเพื่อนบ้าน ลด ละ เลิก อบายมุข
 - 2.2 จะตั้งกลุ่มพัฒนาอาชีพในชุมชน
 - 2.3 รวมกลุ่มทำน้ำยาซักผ้า - ล้างจาน และแชมพู
 - 2.4 อนุรักษ์เลิกบุหรี
 - 2.5 เผยแพร่ความรู้ให้เพื่อนบ้าน เล่าถึงวิถีชีวิตชุมชนปลอดภัยที่ได้ประสบ

รูปแบบที่ 1.2 กระบวนสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต
กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นกลุ่มองค์กรการเงินชุมชน แต่ไม่ใช่ทำเงินเพื่อเงิน
เป็นการทำเงินเพื่อคุณธรรมหรือเป็นการใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณธรรมให้แก่คน
องค์กรการเงินต่างๆ ที่ทำเรื่องการเงินแล้ว มักจะล้มเหลวเพราะเป็นการทำเงินเพื่อเงิน
อยากจะให้กลุ่มโตเร็วๆ มีเงินมากๆ เมื่อมีเงินมากแล้วก็ตาร้อนอยากได้ ก็เกิดการทะเลาะ
วิวาทกัน เป็นการทำเงินให้เป็นอสรพิษ มาเว้งกัดตนเอง กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จึงได้เริ่มออม
ตั้งแต่เงินน้อยๆ แค่ 10 บาท ต่อเดือน แล้วใช้คุณธรรมกำกับ คืออย่าดูถูกเงินน้อย ค่อยสะสมไป

